

บทที่ 3

กฎหมายที่เกี่ยวกับการควบคุม ตรวจสอบกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญของต่างประเทศและประเทศไทย

ในบทนี้เป็นการศึกษาแนวความคิดทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการควบคุม ตรวจสอบ กระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของต่างประเทศและประเทศไทย ตลอดจนศึกษาการกำหนด องค์กรให้มีอำนาจวินิจฉัยเรื่องการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil law รวมถึงอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญในประเทศไทย อีกทั้งศึกษาการกำหนด ระยะเวลาในกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ และการกำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมใน กระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ โดยใช้อำนาจผ่านประชามติของรัฐบาลในต่างประเทศต่าง ๆ ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวถึงกฎหมายที่เกี่ยวกับการควบคุม ตรวจสอบกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญของต่างประเทศและประเทศไทย โดยจะกล่าวถึงดังนี้

3.1 กฎหมายที่เกี่ยวกับการควบคุมและตรวจสอบกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของ ต่างประเทศ

ในการควบคุมและตรวจสอบกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของประเทศต่าง ๆ มีการกำหนดอำนาจหน้าที่และกระบวนการตรวจสอบร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมตามกฎหมายที่ แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ผู้เขียนจึงได้ศึกษาประเทศที่มีกฎหมายที่เกี่ยวกับการควบคุมและ ตรวจสอบกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในประเทศต่าง ๆ ซึ่งจะขอกกล่าวถึงประเทศที่มี ลักษณะพิเศษในการกำหนดกฎหมายที่เกี่ยวกับการควบคุมและตรวจสอบกระบวนการแก้ไข เพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ดังนี้

3.1.1 ประเทศที่มีการกำหนดองค์กรให้มีอำนาจวินิจฉัยเรื่องการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

1) ประเทศโรมาเนีย

(1) ประวัติความเป็นมา และองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญแห่งประเทศโรมาเนีย และการวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งประเทศโรมาเนียฉบับปัจจุบัน กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยตุลาการรัฐธรรมนูญ 9 ท่าน ซึ่งมีที่มา 3 ทาง คือ มาจากการคัดเลือกโดยสภา

ผู้แทนราษฎร (Chamber of Deputies) จำนวน 3 ท่าน มาจากการคัดเลือกโดยวุฒิสภา (Senate) จำนวน 3 ท่าน และมาจากการคัดเลือกโดยประธานาธิบดีแห่งประเทศโรมาเนีย จำนวน 3 ท่าน ตุลาการรัฐธรรมนูญจะมีวาระ 9 ปี โดยจะดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียวและไม่มีการเลือกแทนที่¹

ในหลักการวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญตามกฎหมาย ซึ่งรัฐธรรมนูญของประเทศโรมาเนียได้กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่มีอำนาจวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ดังนี้

1. การควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายก่อนประกาศใช้

เมื่อมีกรณีที่เสนอโดยประธานาธิบดีแห่งประเทศโรมาเนีย ประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภา รัฐบาล ศาลฎีกา (The High Court of Cassation and Justice) ผู้ตรวจการแผ่นดิน (Ombudsman) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่า 50 คน และสมาชิกวุฒิสภาไม่น้อยกว่า 25 คน ศาลรัฐธรรมนูญจะประกาศให้ความเห็นชอบแห่งรัฐธรรมนูญก่อนที่จะมีการประกาศใช้²

2. การควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหลังประกาศใช้แล้ว

ในกรณีที่ไม้อาจให้ความเห็นชอบในข้อกฎหมายของรัฐธรรมนูญได้ ก่อนการประกาศใช้ รัฐสภามีหน้าที่ที่จะต้องพิจารณาตัวบทบัญญัตินั้นใหม่ โดยมีหน้าที่นำบทบัญญัตินั้นเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ³ ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจตัดสินคัดค้านในข้อกฎหมายที่ไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและตามข้อบัญญัติ โดยจะนำขึ้นพิจารณาก่อนที่คดีจะไปสู่

¹ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศโรมาเนีย มาตรา 142 (2) – (3)

“(2) The Constitutional Court consists of nine judges, appointed for a term of office of nine years, that cannot be prolonged renewed.

(3) Three judges shall be appointed by the Chamber of Deputies, three by the Senate, and three by the President of Romania”.

² รัฐธรรมนูญแห่งประเทศโรมาเนีย มาตรา 15 (1).

“When a case is submitted by the President of Romania, by one of the Presidents of the two Chambers of Parliament, by the Government, by the High Court of Cassation and Justice, by the Advocate of the People, by a number of at least fifty Deputies or of least twenty-five Senators, the Constitutional Court shall pronounce on the constitutionality of the laws before their promulgation”.

³ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศโรมาเนีย มาตรา 147 (2).

“In cases of unconstitutionality of laws, before the promulgation thereof, the Parliament is bound to reconsider those provisions, in order to bring them into line with the decision of the Constitutional Court”.

ศาลยุติธรรมหรืออนุญาโตตุลาการ ข้อคัดค้านในข้อกฎหมายอาจนำขึ้นสู่ศาลโดยตรงโดยการเสนอจากประชาชน⁴

(2) การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญโดยศาลรัฐธรรมนูญแห่งประเทศโรมาเนีย

บทบัญญัติในกฎหมายและข้อบัญญัติที่มีผลบังคับใช้ หรือกระท่งระเบียบต่าง ๆ ซึ่งไม่เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ จะต้องสิ้นผลบังคับใช้ภายใน 45 วัน นับแต่วันประกาศผลของคำพิพากษาศาลรัฐธรรมนูญ ในขณะที่เดียวกัน สำหรับรัฐสภาหรือรัฐบาลนั้น ในกรณีเดียวกันนี้ ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแล้วจะนำเข้าสู่การพิจารณาข้อกฎหมายที่ไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญตามระยะเวลาที่กำหนดนี้บทบัญญัติที่ไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญจะต้องสิ้นผลไปตามกฎหมาย โดยรัฐธรรมนูญแห่งประเทศโรมาเนียกำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาเป็นองค์กรที่มีอำนาจพิจารณาและให้ความเห็นชอบร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาจะต้องมีมติรับร่างเสนอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ โดยเสียงข้างมากอย่างน้อยสองในสามของสมาชิกของทั้งสองสภา⁶

อย่างไรก็ตาม หากไม่สามารถลงมติได้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาจะลงมติโดยใช้วิธีนั่งร่วมกันตัดสินใจ โดยคะแนนเสียงสามในสี่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาก็

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศโรมาเนีย มาตรา 146 (d).

“The Constitutional Court shall have the following powers :

d) to decide on objections as to the unconstitutionality of laws and ordinances, brought up before courts of law or commercial arbitration ; the objection as to the unconstitutionality may also be brought up directly by the Advocate of the People...”.

⁵ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศโรมาเนีย มาตรา 147 (1).

“The provisions of the laws and ordinances in force, as well as those of the regulations, which are found to be unconstitutional, shall cease their legal effects within 45 days of the publication of decision of the Constitutional Court if, in the meantime, the Parliament or the Government, as the case may be, cannot bring into line the unconstitutional provisions with the provisions of the Constitution. For this limited length of time the provisions found to be unconstitutional shall be suspended de jure”.

⁶ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศโรมาเนีย มาตรา 151 (1).

“(1) The draft of proposal of revision must be adopted by the Chamber of Deputies and the Senate, by a majority of at least two thirds of the members of each Chamber”.

ได้ และการแก้ไขกฎหมายจะเป็นที่สุดหลังจากมีการรับรองโดยประชามติภายใน 30 วัน หลังจาก ร่างกฎหมายผ่านการเสนอแก้ไขแล้ว⁷

ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญได้ 2 ชั้น ดังนี้

1. การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญก่อนเข้าสู่ การพิจารณาของรัฐสภา กล่าวคือ ก่อนการเสนอร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต่อรัฐสภาเพื่อให้เริ่ม กระบวนการพิจารณาแก้ไขรัฐธรรมนูญ ผู้เสนอร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต้องนำร่างแก้ไข เพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนั้นให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยเสียก่อน เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบว่าร่าง แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่จะเสนอนั้น ชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่ โดยศาลรัฐธรรมนูญจะต้อง วินิจฉัยให้เสร็จภายใน 10 วัน⁸

2. การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญหลังจากที่ ร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนั้นได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาก่อนการลงประชามติ กล่าวคือ เมื่อสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาได้ให้ความเห็นชอบแก่ร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแล้ว ก็ต้อง ส่งร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนั้นให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ของร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง โดยศาลรัฐธรรมนูญสามารถพิจารณา ย้อนหลังเพื่อปรับปรุงแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญ และในการวินิจฉัยครั้งนี้ ศาลรัฐธรรมนูญจะต้อง วินิจฉัยให้เสร็จสิ้นภายใน 5 วัน นับแต่รัฐธรรมนูญนั้นผ่านการพิจารณา ภายใต้บทบัญญัติแห่ง มาตรา 20 และมาตรา 21 ทั้งนี้ หากศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนั้นขัด

⁷ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศโรมาเนีย มาตรา 151 (2), (3).

“(2) If no agreement can be reached by a mediation procedure, the Chamber of Deputies and the Senate shall decide thereupon, in joint sitting, by the vote of at least three quarters of the number of Deputies and Senators.

(3) The revision shall be final after the approval by a referendum held within 30 days of the date of passing the draft or proposal of revision”.

⁸ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศโรมาเนีย มาตรา 19.

“Before submission to the Parliament in order to initiate the legislative procedure for the revision of the Constitution, the bill or the legislative proposal, accompanied by the opinion of the Legislative Council, shall be handed in to the Constitutional Court, which shall have to pronounce on the observance of constitutional provisions in regard of such revision within ten days”.

หรือแย้งกับรัฐธรรมนูญแล้ว ก็ต้องส่งร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนั้นไปยังสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา เพื่อให้สภาทั้งสองตรวจสอบร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนั้นอีกครั้งหนึ่ง⁹

2) ประเทศสาธารณรัฐตุรกี

(1) ประวัติความเป็นมา องค์ประกอบ และอำนาจวินิจฉัยความชอบตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งประเทศสาธารณรัฐตุรกี ค.ศ. 1982 บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 17 คน¹⁰ มาจากการคัดเลือกของสภานิติบัญญัติแห่งชาติแห่งสาธารณรัฐตุรกี (Turkish Grand National Assembly) และมาจากการคัดเลือกของประธานาธิบดี ดังนี้

1) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากคัดเลือกของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

รัฐธรรมนูญของประเทศสาธารณรัฐตุรกีได้บัญญัติให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติคัดเลือกบุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ โดยคัดเลือกผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งจำนวน 2 ท่าน จากประธานศาล หรือตุลาการของศาลการบัญชี โดยศาลการบัญชีจะต้องส่งรายชื่อให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติคัดเลือก และคัดเลือกผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่ง จำนวน 1 ท่าน จากทนายความอิสระ โดยประธานเนติบัณฑิตยสภา จะต้องส่งรายชื่อทนายความอิสระ 3 รายชื่อ เพื่อให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติคัดเลือก 1 คน

⁹ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศโรมาเนีย มาตรา 23.

“1. The Constitutional Court shall ex officio pronounce on the law for the revision of the Constitution within five days from its passage, the provisions under Articles 20 and 21 being applied accordingly.

2. The decision by which it is found that constitutional provisions concerning revision have not been complied with shall be sent to the Chamber of Deputies and to the Senate in order to re-examine the law for the revision of the Constitution and bring it into accord with the decision of the Constitutional Court”.

¹⁰ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศสาธารณรัฐตุรกี ค.ศ. 1982 มาตรา 146 วรรค 1.

“The Constitutional Court shall be composed of seventeen members”

2) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจาก การคัดเลือกของประธานาธิบดีแห่ง สาธารณรัฐตุรกี

รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ประธานาธิบดีเป็นผู้คัดเลือกผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการ รัฐธรรมนูญอีก 14 คน จากที่มาต่าง ๆ กัน¹¹ ดังนี้

- (1) คัดเลือกจากผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ (High Court of Appeals) จำนวน 3 ท่าน
- (2) คัดเลือกจากสมาชิกสภาแห่งรัฐ (Council of State) จำนวน 2 ท่าน
- (3) คัดเลือกจากศาลทหารชั้นอุทธรณ์ (Military Court of Appeals) จำนวน 1 ท่าน
- (4) คัดเลือกจากศาลปกครองทหารชั้นสูงสุด (High Military Administration Court)

จำนวน 1 ท่าน

(5) คัดเลือกจากสภาการศึกษาระดับสูง (Council of Higher Education) จำนวน 3 ท่าน ซึ่งจะเป็นนักวิชาการในสายนิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ หรือรัฐศาสตร์ ซึ่งไม่ใช่สมาชิกสภา การศึกษาระดับสูง

(6) คัดเลือกจากข้าราชการระดับสูง (High level executives) ผู้ประกอบวิชาชีพ กฎหมายอิสระผู้พิพากษาและอัยการระดับสูง หรือผู้ช่วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (Rapporteur of the constitutional court) จำนวน 4 ท่าน

ทั้งนี้ ในการแต่งตั้งผู้ที่มีคุณสมบัติเพื่อดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญนั้น ผู้ที่เป็นนักวิชาการจะต้องมีตำแหน่งไม่น้อยกว่าผู้ช่วยศาสตราจารย์หรือศาสตราจารย์ กรณี ข้าราชการระดับสูง จะต้องเป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย (Higher education) และเคยรับ ราชการมาไม่น้อยกว่า 20 ปี กรณีผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายอิสระ หรือผู้พิพากษาและอัยการ ระดับสูง จะต้องมีประสบการณ์ทำงานมาไม่น้อยกว่า 20 ปี และผู้ที่จะดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญได้จะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 45 ปี และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะมีวาระ 12 ปี โดยดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว¹²

ในส่วนของการใช้อำนาจวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่ง กฎหมายโดยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐตุรกีนั้น รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐตุรกีบัญญัติให้ ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติ รัฐกำหนด และข้อบังคับ การประชุมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ โดยที่อำนาจดังกล่าวเป็นอำนาจที่ศาลรัฐธรรมนูญจะใช้ได้

¹¹ จาก กระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญและการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไข เพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ (น. 242), โดย ชมพูนุช ตั้งถาวร, 2556, กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

¹² แหล่งเดิม.

ก็คือเมื่อมีการร้องขอต่อศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้น ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญไม่สามารถยกปัญหาเรื่องกฎหมายขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญขึ้นมาวินิจฉัยเองได้ ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐตุรกีได้บัญญัติให้การร้องขอต่อศาลรัฐธรรมนูญให้มีอำนาจในการวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายได้ 2 กรณี ดังนี้

1. การร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นไม่มีผลใช้บังคับ รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ พรรคที่มีเสียงข้างมากในสภาพรรคฝ่ายค้านหลักในสภา สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่ มีสิทธิร้องขอต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้มีคำวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดไม่มีผลบังคับใช้¹³ โดยรัฐธรรมนูญได้กำหนดข้อจำกัดไว้ว่า จะต้องร้องขอต่อศาลรัฐธรรมนูญภายใน 60 วัน นับแต่วันที่รัฐบัญญัตินั้นประกาศในรัฐกิจจานุเบกษา¹⁴

2. การร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญในกรณีที่มีการนำบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นมาใช้บังคับแก่คดีในศาล

ในกรณีที่มีการนำข้อพิพาทขึ้นสู่ศาล และในระหว่างการพิจารณาปรากฏว่ากฎหมายซึ่งจะมีผลบังคับตามกฎหมายอาจจะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ศาลที่กำลังพิจารณาคดีนั้นอยู่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ ซึ่งกระบวนการพิจารณาจะต้องระงับไว้ชั่วคราวจนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำวินิจฉัยเรื่องดังกล่าวแล้ว โดยศาลรัฐธรรมนูญจะต้องวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลา 5 เดือน นับแต่วันที่ได้รับคำร้องดังกล่าว¹⁵

¹³ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศสาธารณรัฐตุรกี ค.ศ. 1982 มาตรา 150.

“The President of the Republic, parliamentary groups of the party in power and of the main opposition party and a minimum of one-fifth of the total number of members of the Turkish Grand National Assembly shall have the right to apply for annulment action to the Constitutional Court, based on the assertion of the unconstitutionality of laws in form and in substance, of decrees having the force of law, of Rules of Procedure of the Turkish Grand National Assembly or of specific articles or provisions thereof. If more than one political party is in power, the right of the parties in power to apply for annulment action shall be exercised by the party having the greatest number of members”.

¹⁴ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศสาธารณรัฐตุรกี ค.ศ. 1982 มาตรา 151.

“The right to apply for annulment directly to the Constitutional Court shall lapse sixty days after publication in the Official Gazette of the contested law, the decree having the force of law, or the Rules of Procedure”.

¹⁵ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศสาธารณรัฐตุรกี ค.ศ. 1982 มาตรา 152.

ทั้งนี้ เมื่อศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ ก็ให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นเฉพาะส่วนที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ หรือบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นทั้งฉบับต้องตกไป และรัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยเพียงว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มีผลใช้บังคับต่อไป หรือไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญต้องตกไปเท่านั้น แต่ไม่มีอำนาจวินิจฉัยไปในทาง “ชี้หน้า” ว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นควรมีเนื้อหาอย่างไร ควรแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไร เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญไม่ใช่ผู้สร้างกฎหมาย¹⁶

(2) การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งประเทศสาธารณรัฐตุรกีบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ โดยบทบัญญัติเช่นนี้เกิดขึ้นตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งประเทศสาธารณรัฐตุรกี ค.ศ. 1961 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 1971 และในฉบับปัจจุบันก็ยังมีบทบัญญัติเช่นนี้อยู่ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาการบัญญัติให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแล้ว อาจกล่าวได้ว่าการบัญญัติบทบัญญัติให้อำนาจดังกล่าวแก่ศาลรัฐธรรมนูญ นอกจากจะเป็นการให้อำนาจแก่ศาลรัฐธรรมนูญในการวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในมิติหนึ่งแล้ว ในอีกมิติหนึ่งก็ยังถือเป็นการจำกัดขอบเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในกรณีดังกล่าวด้วย¹⁷

ในปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งประเทศสาธารณรัฐตุรกี ได้มีการกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยในความชอบด้วยรัฐธรรมนูญโดยมีอำนาจพิจารณาได้ทั้งรูปแบบและเนื้อหาแห่งกฎหมายรวมถึงคำสั่งของศาล ว่าชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ อีกทั้งมีอำนาจในการพิจารณาหลักเกณฑ์และวิธีพิจารณาของสภามัชชาแห่งชาติตุรกีและมีอำนาจในการออกคำตัดสินในแต่ละคำร้อง ในกรณีหากมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐตุรกีจะมีอำนาจ

“If a court which is trying a case, finds that the law or the decree having the force of law to be applied is unconstitutional, or if it is convinced of the seriousness of a claim of unconstitutionality submitted by one of the parties, it shall postpone the consideration of the case until the Constitutional Court decides on the issue...”.

¹⁶ กระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญและการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ (น. 251). เล่มเดิม.

¹⁷ กระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญและการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ (น. 252). เล่มเดิม.

พิจารณาและตรวจสอบได้เพียงรูปแบบเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ศาลรัฐธรรมนูญจะไม่สามารถออกคำตัดสินใด ๆ ได้ก่อนมีการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือเนื้อหาของคำสั่งศาลว่าชอบด้วยกฎหมาย รวมถึงคำสั่งศาลซึ่งอาศัยอำนาจตามกฎหมายในระหว่างสภาวะฉุกเฉิน หรือสภาวะสงคราม และคำสั่งศาลที่ใช้ในกฎอัยการศึก¹⁸

ในการตรวจสอบรูปแบบของกฎหมายอาจมีข้อจำกัด โดยจะต้องยึดหลักพิจารณาจากการผ่านการให้ความเห็นชอบและการลงมติตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด อีกทั้งศาลรัฐธรรมนูญจะมีอำนาจวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในเรื่องการตรวจสอบการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่มีข้อจำกัด โดยการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญจะอาศัยปัจจัย ได้แก่ การลงคะแนน การอภิปรายภายใต้กระบวนการพิจารณาของสภา ตลอดจนศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการตรวจสอบรูปแบบตามความชอบของกฎหมาย โดยการร้องขอจากประธานาธิบดี หรือสมาชิกสมัชชาแห่งชาติตุรกีจำนวน 1 ใน 5 ของสมาชิกทั้งหมด ซึ่งผู้ร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อขอให้มีการตรวจสอบหรือเพิกถอนกระบวนการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่เกิดความบกพร่องหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายในทางรูปแบบ จะต้องยื่นคำร้อง ไม่เกิน 10 วัน

ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยในคำวินิจฉัยที่ E.2008/16, K.2008/116 ลงวันที่ 5 มิถุนายน ค.ศ. 2008 โดยวินิจฉัยว่ารัฐธรรมนูญให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการตรวจสอบว่าการลงมติให้ความเห็นชอบแก่การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนั้นถูกต้องตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้หรือไม่ อำนาจนี้ รวมถึงการตรวจสอบด้วยว่าประเด็นที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติลงมติในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนั้น สภานิติบัญญัติแห่งชาติมีอำนาจนำประเด็นนั้นมาลงมติหรือไม่ ในเมื่อ

¹⁸ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศสาธารณรัฐตุรกี ค.ศ. 1982 มาตรา 148.

“The Constitutional Court shall examine the constitutionality, in respect of both form and substance, of laws, decrees having the force of law, and the Rules of Procedure of the Turkish Grand National Assembly (TGNA) and decide on individual applications. Constitutional amendments shall be examined and verified only with regard to their form. However, no action shall be brought before the Constitutional Court alleging unconstitutionality as to the form or substance of decrees having the force of law issued during a state of emergency, martial law or in time of war.

The verification of laws as to form shall be restricted to consideration of whether the requisite majority was obtained in the last ballot; the verification of constitutional amendments shall be restricted to consideration of whether the requisite majorities were obtained for the proposal and in the ballot, and whether the prohibition on debates under urgent procedure was complied with. Verification as to form may be requested by the President of the Republic or by one-fifth of the members of the TGNA. Applications for annulment on the grounds of defect in form shall not be made more than ten days after the date”.

บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญบัญญัติถึงข้อห้ามในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไว้อย่างชัดเจนว่า เรื่องใดห้ามแก้ไขแล้ว ก็เท่ากับว่า ในประเด็นนั้น สถานิติบัญญัติแห่งชาติไม่มีอำนาจที่จะนำประเด็นดังกล่าวมาลงมติ ดังนั้น การลงมติให้ความเห็นชอบในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญดังกล่าวจึงไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ¹⁹

3.1.2 ประเทศที่มีการกำหนดระยะเวลาในกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

1) ประเทศเดนมาร์ก

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเดนมาร์กที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันเป็นรัฐธรรมนูญที่ประกาศใช้มาตั้งแต่ ค.ศ. 1849 ซึ่งเป็นปีที่ประเทศเดนมาร์กเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ และใน ค.ศ. 1953 ก็ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบรัฐสภา โดยเปลี่ยนจากระบบสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา มาเป็นระบบสภาเดี่ยว ส่งผลให้ปัจจุบันรัฐสภาแห่งราชอาณาจักรเดนมาร์ก (Folketing) มีเฉพาะสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น²⁰

(1) องค์การที่มีอำนาจเสนอร่างพระราชบัญญัติ²¹

- 1) พระมหากษัตริย์ (โดยรัฐมนตรีเป็นผู้กระทำการแทน)
- 2) รัฐสภา (Folketing) โดยสมาชิกรัฐสภาแต่ละคนสามารถเสนอร่างพระราชบัญญัติได้

(2) กระบวนการร่างพระราชบัญญัติ

ก่อนที่พระราชบัญญัติจะถูกแก้ไขปรับปรุง รัฐธรรมนูญซึ่งมีการยื่นญัตติครั้งที่ 2 จะได้รับการลงพระปรมาภิไธย (ratified ให้สัตยาบรรณ) โดยพระมหากษัตริย์ บทบัญญัติอาจจะนำเสนอได้โดย การนำข้อเสนอการแก้ไขกฎหมายกับตัวบทของรัฐธรรมนูญที่มีได้ถูกแก้ไขปรับปรุง นำมาปรับเข้าด้วยกันถ้าจำเป็น ในแต่ละบท หมวด หรือตัวมาตรา ไม่ว่าจะป็นหัวข้อหรือ

¹⁹ กระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญและการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ (น. 264 - 265). เล่มเดิม.

²⁰ Formal and informal methods of constitutional change in Denmark. In Engineering constitutional change : A comparative perspective on Europe, Canada and the USA. Xenophon Contiades (ed.) (P.76 – 77), by Helle Krunke, 2012, New York : Routledge. อ้างถึงใน กระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญและการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ (น. 145). เล่มเดิม.

²¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเดนมาร์ก มาตรา 41.

เลขมาตราจะถูกปรับปรุง ซึ่งในพระราชบัญญัติจะประกอบด้วยบทบัญญัติซึ่งอ้างอิงตามย่อหน้าที่ 1 (เอ) ทั้งนี้ จะต้องเสนอผ่านมาโดยสภาเท่านั้น ด้วยคะแนนเสียงไม่ต่ำกว่าสองในสาม²²

พระราชบัญญัติจะไม่สามารถผ่านได้หากมิได้มีการเสนอญัตติทั้งสามครั้งในรัฐสภา สมาชิกรัฐสภาจำนวนสองในห้าอาจเสนอต่อประธานรัฐสภาถึงการยื่นญัตติครั้งที่ 3 ให้มีการอภิปรายก่อนระยะเวลาสิบสองสัปดาห์ หลังจากร่างนั้นผ่านการลงมติครั้งที่ 2 คำเสนอนั้นจะต้องเขียนและลงลายมือชื่อของสมาชิกผู้ร่วมยื่นคำเสนอนั้น อย่างไรก็ตาม จะไม่มีการเลื่อนเวลาสำหรับพระราชบัญญัติเกี่ยวกับพระราชบัญญัติการเงินการคลัง พระราชบัญญัติงบประมาณ พระราชบัญญัติการจัดสรรงบประมาณ พระราชบัญญัติสินเชื่อบริษัท พระราชบัญญัติเกี่ยวกับการได้สัญชาติ พระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเวนคืน พระราชบัญญัติเกี่ยวกับภาษีทางอ้อม และในกรณีเร่งด่วน ร่างพระราชบัญญัตินั้นในการเริ่มต้นการร่างจะเลื่อนเวลาออกไปไม่ได้โดยวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัตินั้น²³ ทั้งนี้ หากพระราชบัญญัติไม่มีข้อสรุปภายในห้าสัปดาห์ตั้งแต่การ

²² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเคนมารัก มาตรา 138.

“1. Before Bills to amend the Constitution which have been given a second reading have been ratified by the King, provisions may be introduced by by law whereby :

a. The proposals adopted and the unamended provisions of the Constitution are adjusted to each as require;

b. The division into chapters, sections and articles and their headings and numbering are modified”.

2. A Bill containing provisions as referred to under paragraph 1 (a) shall be passed by the Chambers only if at least two-thirds of the votes cast are in favor”.

²³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเคนมารัก มาตรา 41.

“(1.) Any members of the Folketing shall be entitled to introduce Bill and other measures.

(2) A Bill cannot finally be passed until it has been read tree times in Parliament.

(3) Two-fifths of the Members of Parliament may submit a request to the President that the third reading take place no earlier than twelve weekdays after the Bill has been passed at the second reading. The request must be in writing and signed by the participating Members, However, there can be no postponement of bills for Finance Acts, supplementary estimates, temporary appropriation Acts, Government loan Acts, Acts concerning the granting of citizenship, Acts concerning expropriation, Acts concerning indirect taxes and, in urgent cases, Bills for Acts, the commencement of which cannot be postponed due to the purpose of the Act.

(4) In the event of a general election and at the end of the sessional year, all Bills and proposals for other resolutions that have not already been finally passed lapse”.

ลงคะแนนครั้งสุดท้ายสิ้นสุดลง พระราชบัญญัตินั้นจะถูกถอนออก เว้นแต่กฎหมายจะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น²⁴

เมื่อมีการขอให้มีการลงประชามติในพระราชบัญญัติภายในระยะเวลาห้าสัปดาห์นับจากพระราชบัญญัติได้ผ่านการลงมติครั้งสุดท้าย รัฐสภาจะถอดถอนการลงมติ หรือเมื่อใดที่รัฐสภามีได้มิมติที่สอดคล้องตามที่กฎหมายกำหนด พระราชบัญญัติซึ่งจะต้องทำประชามติ จะต้องนำเสนอต่อนายกรัฐมนตรี โดยไม่ชักช้า ซึ่งเป็นผู้สามารถจัดให้ตีพิมพ์พระราชบัญญัติพร้อมกับคำแถลงว่าให้มีการทำประชามติ โดยกำหนดการที่จะทำประชามติจะต้องกระทำในในช่วงไม่น้อยกว่าสิบสองสัปดาห์แต่ไม่เกินสิบแปดสัปดาห์นับจากวันที่มีการจัดพิมพ์พระราชบัญญัติขึ้น ทั้งนี้ในช่วงการทำประชามติ การลงคะแนนอาจจะเป็นการสนับสนุนหรือคัดค้านตัวพระราชบัญญัติก็ได้ เพื่อให้ร่างนั้นถูกยกเลิก โดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งเสียงข้างมากซึ่งลงคะแนนและไม่น้อยกว่าร้อยละสามสิบของผู้ที่ลงคะแนนทั้งหมดซึ่งยื่นคัดค้านร่างนั้น²⁵

ในกรณีเร่งด่วน พระราชบัญญัติซึ่งมีการเสนอให้ทำประชามติอาจได้รับพระบรมราชานุญาตหลังจากมีการผ่านประชามติโดยทันที และพระราชบัญญัติจะกำหนดถึงอำนาจนี้ไว้ด้วยภายใต้อนุมาตรา (1) สมาชิกวุฒิสภานจำนวนหนึ่งในสามสามารถเสนอให้มีการลงประชามติในพระราชบัญญัติหรือกฎหมายเพื่อให้มีพระบรมราชานุญาตก็ได้ ซึ่งการทำประชามติต้องเกี่ยวเนื่องตามกฎหมายข้างต้น เมื่อใดที่พระราชบัญญัติตกไปเนื่องจากประชามติ นายกรัฐมนตรีจะต้องประกาศถึงการตกไปนั้น โดยไม่ชักช้า และต้องไม่เกินสิบสี่วันหลังจากการทำประชามติ จากวันที่ประกาศถึงการตกไปนั้นให้ถือว่าพระราชบัญญัติไม่มีผลบังคับใช้²⁶

²⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเคนมาร์ก มาตรา 42 (3) – (4).

“(3) Where a referendum on a Bill has been requested the Folketing may, within a period of five weekdays from the final passing of the Bill, resolve that the Bill shall be withdrawn

(4) Where the Folketing has made no resolution in accordance with sub-section (3), notice that the Bill is to be submitted to a referendum shall be given without delay to the Prime Minister, who shall then cause the Bill to be published together with a statement that a referendum is to be held. The referendum shall be held, in accordance with the decision of the Prime Minister, not less than twelve and not more than eighteen weekdays after the publication of the Bill”.

²⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเคนมาร์ก มาตรา 42 (5).

“At the referendum, votes shall be cast for or against the Bill. For the Bill to be rejected, a majority of the electors who vote and not less than thirty percent of all persons who are entitled to vote, shall have voted against the Bill”.

²⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเคนมาร์ก มาตรา 42 (7).

(3) การลงประชามติ และการประกาศใช้พระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญ

เมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้ให้ความเห็นชอบร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแล้ว ก็ต้องนำร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญดังกล่าวไปขอความเห็นชอบจากประชาชนโดยผ่านกระบวนการลงประชามติ ทั้งนี้ จะต้องให้มีผู้ให้ความเห็นชอบร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเกินกว่ากึ่งหนึ่งของผู้ที่มาลงคะแนนเสียงทั้งหมด และจะต้องมีผู้มาลงคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมดด้วย จึงจะถือว่าร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้รับความเห็นชอบจากประชาชน

เมื่อร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้รับความเห็นชอบโดยผ่านกระบวนการลงประชามติเรียบร้อยแล้ว ก็ต้องนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายให้ทรงลงพระปรมาภิไธย แล้วจึงประกาศใช้เป็นพระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญ

2) ประเทศเนเธอร์แลนด์

(1) การตรวจสอบและควบคุมระยะเวลาการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

1) อำนาจตุลาการ²⁷

อำนาจตุลาการเป็นของผู้พิพากษา องค์การที่ใช้อำนาจตุลาการคือ ศาลรัฐธรรมนูญ สหพันธ์ ศาลสูงสหพันธ์ ศาลสหพันธ์ที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายหลักนี้ และศาลมลรัฐ

2) อำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์²⁸

ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์มีอำนาจพิจารณาพิพากษาในเรื่องต่อไปนี้

การตีความกฎหมายหลักนี้เมื่อเกิดปัญหาการขัดแย้งในสิทธิและหน้าที่ขององค์การสูงสุดของสหพันธ์ หรือฝ่ายอื่นที่เกี่ยวข้องที่กฎหมายหลักนี้ หรือระเบียบขององค์การสูงสุดของสหพันธ์ได้ให้อำนาจอิสระไว้

“In an emergency, a Bill which may be submitted to a referendum may receive the Royal Assent immediately after it has been passed, provided that the Bill contains a provision to this effect. Where, under the rules of sub-section (1), one-third of the members of the Folketing request a referendum on the Bill or on the Act to which the Royal Assent has been given, such referendum shall be held in accordance with the above rules. Where the Act is rejected by the referendum, an announcement to that effect shall be made by the Prime Minister without undue delay, and not later than fourteen days after the referendum was held. From the date of such announcement the Act shall become ineffective”.

²⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 92.

²⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 93.

(2) การควบคุมระยะเวลาการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

ข้อเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต้องแจ้งโดยชัดเจนว่าจะแก้ไขเพิ่มเติมด้วยข้อความอะไรบ้าง ให้ตรากฎหมายประกาศเหตุผลที่จะต้องพิจารณาข้อเสนอแก้ไขเพิ่มเติมตามวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎหมายนั้น²⁹

ภายหลังที่ได้ประกาศใช้กฎหมายดังกล่าว ให้ประกาศยุบรัฐสภา สภาที่ได้รับเลือกตั้งใหม่มีหน้าที่พิจารณาข้อเสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญและจะให้ความเห็นชอบแก่การเสนอแก้ไขเพิ่มเติมนั้นไม่ได้ เว้นไว้แต่จะมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยไม่ต่ำกว่าสองในสามของผู้ออกเสียงทั้งหมด³⁰

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่พระมหากษัตริย์และรัฐสภาเห็นชอบด้วยนั้นย่อมประกาศใช้บังคับได้และให้เพิ่มเติมเข้าไปในรัฐธรรมนูญ³¹

พระมหากษัตริย์ทรงประกาศใช้รัฐธรรมนูญที่แก้ไขเพิ่มเติมแล้ว พระมหากษัตริย์ทรงจัดลำดับหมวด ตอนของทุกหมวดและการให้เลขหมายมาตราตามลำดับ หากจำเป็นจะทรงแก้ไขเพิ่มเติมการให้นำมาตราอื่นมาใช้กับอีกมาตราหนึ่งหรือหลายมาตราได้³²

การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญให้สอดคล้องกับปฏิญญาแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้หรือตามที่จะได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมภายหลังบทบัญญัติมาตรา 210, 211 และ 212 จะนำมาใช้ในกรณีนี้ไม่ได้³³

องค์การของรัฐ กฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดที่ใช้บังคับอยู่ในขณะที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญมีผลใช้บังคับต่อไปจนกว่าจะได้มีการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ³⁴

(3) การให้ประมุขของรัฐมีส่วนร่วมในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

1) พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชฐานะที่จะละเมิดมิได้บรรดารัฐมนตรีต้องรับผิดชอบ³⁵

²⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 210.

³⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 211.

³¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 212.

³² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 214.

³³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 212.

³⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 215.

³⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 55.

อำนาจบริหารเป็นของพระมหากษัตริย์³⁶ และพระมหากษัตริย์ทรงตราระเบียบการทั่วไปในการบริหาร บทบัญญัติใดที่กำหนดโทษนั้นจะกำหนดไว้ในระเบียบการไม่ได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติให้กระทำได้

โทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดให้เป็นไปตามกฎหมาย³⁷

พระมหากษัตริย์ทรงควบคุมแนวนโยบายทั่วไปของความสัมพันธ์กับต่างประเทศ พระมหากษัตริย์ทรงส่งเสริมการพัฒนาสันติภาพตามกฎหมายระหว่างประเทศ³⁸

2) การประกาศสงครามของพระมหากษัตริย์³⁹

พระมหากษัตริย์จะทรงประกาศสงครามกับประเทศอื่นไม่ได้ เว้นไว้แต่จะทรงได้รับความยินยอมของรัฐสภาก่อน ความยินยอมดังกล่าวย่อมไม่จำเป็นต้องได้รับในกรณีที่ได้มีสภาพสงครามเกิดขึ้นแล้วและการติดต่อขอความยินยอมของรัฐสภาจะกระทำไม่ได้

รัฐสภาพิจารณาและมีมติเกี่ยวกับเรื่องนี้ในที่ประชุมร่วมกัน

พระมหากษัตริย์จะทรงประกาศเลิกสงครามระหว่างราชอาณาจักรกับประเทศอื่นไม่ได้ เว้นไว้แต่จะได้รับความยินยอมจากรัฐสภาก่อน

3) ข้อตกลงกับต่างประเทศและองค์การอื่นตามกฎหมายระหว่างประเทศ

ข้อตกลงกับต่างประเทศและองค์การอื่นตามกฎหมายระหว่างประเทศจะกระทำได้อีกแต่โดยพระมหากษัตริย์หรือโดยพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ หากข้อตกลงดังกล่าวกำหนดให้ได้รับสัตยาบันโดยพระมหากษัตริย์หรือโดยพระราชอำนาจ หากข้อตกลงดังกล่าวกำหนดให้ได้รับสัตยาบันโดยพระมหากษัตริย์ก็ต้องได้รับสัตยาบันของพระมหากษัตริย์ ให้เสนอข้อตกลงต่อรัฐสภาโดยมิชักช้าข้อตกลงจะได้รับสัตยาบันหรือไม่มีผลใช้บังคับกับเว้นไว้แต่รัฐสภาจะให้ความเห็นชอบ ศาลยุติธรรมไม่มีอำนาจหน้าที่พิจารณาการชอบด้วยรัฐธรรมนูญของข้อตกลง⁴⁰

ความเห็นชอบอาจจะให้โดยชัดเจนหรือโดยปริยาย ความเห็นชอบโดยชัดเจนนั้น ให้โดยการออกพระราชบัญญัติ ความเห็นชอบโดยปริยายนั้น ให้ถือว่าเป็นการให้แล้วในเมื่อภายใน 30 วัน ภายหลังจากที่ได้เสนอข้อตกลงต่อรัฐสภาแล้ว ไม่ได้มีการแถลงโดยหรือในนามของสภาใดสภาหนึ่งของรัฐสภาหรือโดยสมาชิกรัฐสภาใดสภาหนึ่งไม่ต่ำกว่า 1/5 ไม่ได้แสดงเจตนาที่จะให้การ

³⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 56.

³⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 57.

³⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 58.

³⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 59.

⁴⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 60.

รับรองโดยชัดเจน ระยะเวลาที่กำหนดไว้ในวรรคก่อนนั้นใช้บังคับไม่ได้ในระหว่างที่รัฐสภาไม่อยู่ในสมัยประชุม⁴¹

นอกจากกรณีที่กำหนดไว้ในมาตรา 63 ไม่ต้องให้ความเห็นชอบในกรณีต่อไปนี้ คือ

(ก) หากข้อตกลงเป็นเรื่องที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายแล้ว

(ข) หากข้อตกลงเกี่ยวกับเรื่องที่จะต้องปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ให้ความเห็นชอบนั้นมิได้บัญญัติว่าจะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาเสียก่อน

(ค) หากข้อตกลงไม่ได้ทำให้ราชอาณาจักรมีพันธกรณีหนักหน่วงและหากข้อตกลงนั้นมีผลใช้บังคับไม่เกินหนึ่งปี

(ง) ในกรณีพิเศษ หากมีสถานการณ์บังคับ ถ้าไม่ทำข้อตกลงนั้นก่อนการได้รับความเห็นชอบก็จะเป็นการขัดต่อประโยชน์ของราชอาณาจักร

ให้นำข้อตกลงตามข้อ (ง) เสนอรัฐสภาโดยมิชักช้า ให้นำบทบัญญัติ มาตรา 61 มาใช้โดยอนุโลม หากรัฐสภาไม่ให้ความเห็นชอบ ข้อตกลงเป็นอันหมดสภาพทันทีเฉพาะที่ขัดแย้งกับข้อความของข้อตกลง ข้อตกลงที่จะตกลงกัน โดยมีการตกลงกันว่าข้อตกลงจะล้มเลิกทันทีหากรัฐสภาไม่ให้ความยินยอม ทั้งนี้ ข้อตกลงนั้นจะต้องขัดแย้งต่อประโยชน์ของราชอาณาจักร⁴²

หากจำเป็นที่จะให้สอดคล้องความคลี่คลายของการเมืองระหว่างประเทศ ข้อตกลงอาจแย้งกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญบางมาตราได้ ในกรณีดังกล่าวนี้ รัฐสภาต้องให้ความเห็นชอบอย่างชัดเจน สภาทองรัฐสภาจะให้ความเห็นชอบแก่ข้อตกลงที่มีลักษณะดังกล่าวไม่ได้เว้นไว้แต่จะมีคะแนนเสียงเห็นชอบไม่ต่ำกว่า 2 ใน 3 ของสมาชิกที่ออกเสียงลงคะแนน⁴³

บทบัญญัติในมาตรา 61 - 64 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ ใช้บังคับแก่กรณีที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมหรือการยกเลิกสัญญา⁴⁴

ข้อความในข้อตกลงที่อาจผูกมัดบุคคลใดก็ตามจะมีผลผูกพันอีกเมื่อได้มีการประกาศข้อตกลงนั้นแล้ว ระเบียบการประกาศข้อตกลงนั้นให้กำหนดไว้ในกฎหมาย⁴⁵

ระเบียบการที่กำหนดโดยกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในพระราชอาณาจักรใช้บังคับไม่ได้ หากการใช้บังคับนั้นอาจขัดต่อข้อตกลงที่ผูกมัดบุคคลใดก็ตามที่ได้ตกลงไว้ก่อนหรือหลังการประกาศใช้ระเบียบการที่กำหนดไว้ในกฎหมายนั้น⁴⁶

⁴¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 61.

⁴² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 62.

⁴³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 63.

⁴⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 64.

⁴⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 65.

ภายใต้อำนาจบทบัญญัติมาตรา 63 เฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น อำนาจบางประการเกี่ยวกับการออกกฎหมาย การบริหาร และการศาลอาจโอนให้เป็นขององค์กรที่ตั้งขึ้นโดยกฎหมายระหว่างประเทศโดยข้อตกลงได้ การตัดสินใจใดๆ ขององค์กรระหว่างประเทศที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายนั้น ให้นำบทบัญญัติมาตรา 65 และมาตรา 66 มาใช้บังคับ⁴⁷

4) พระราชอำนาจในการบังคับบัญชากองทัพ

พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจสูงสุดในการบังคับบัญชากองทัพ พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งนายทหาร พระองค์ทรงเลื่อนยศ เลื่อนตำแหน่ง ทรงให้ออกจากราชการ และพระราชทานบำเหน็จบำนาญตามระเบียบการที่กำหนดไว้ในกฎหมาย กฎหมายวางหลักเกณฑ์ในการให้บำเหน็จบำนาญ⁴⁸

5) พระราชอำนาจในการควบคุมการเงินทั่วไป⁴⁹

พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการควบคุมการเงินทั่วไป พระองค์ทรงกำหนดค่าตอบแทนแก่กรรมการและพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับค่าตอบแทนจากกระทรวงการคลัง ค่าตอบแทนกรรมการสภาแห่งรัฐ ศาลตรวจเงินแผ่นดิน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายตุลาการ ให้กำหนดไว้ในกฎหมาย

พระมหากษัตริย์ทรงรวมเอาค่าตอบแทนดังกล่าวไว้ในประมาณการรายจ่ายของแผ่นดิน เงินบำเหน็จบำนาญของข้าราชการให้กำหนดไว้ในกฎหมาย

6) พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ⁵⁰

พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะพระราชทานอภัยโทษที่เป็นโทษตามคำพิพากษาของศาล พระองค์จะทรงใช้พระราชอำนาจนี้ได้ภายหลังที่ได้ทรงปรึกษารื้อกับผู้พิพากษาที่ได้รับการแต่งตั้งมาเพื่อการนี้โดยเฉพาะตามระเบียบการบริหาร

การนิรโทษกรรมหรือการรอลงอาญาจะกระทำไม่ได้เว้นไว้โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

⁴⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 66.

⁴⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 67.

⁴⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 68.

⁴⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 72.

⁵⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 72.

7) การยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย⁵¹

การยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายจะกระทำได้อีกแต่โดยพระบรมราชานุญาตตามที่กฎหมายกำหนดไว้ กฎหมายที่อนุญาตดังกล่าวต้องกำหนดว่าสิทธิได้รับการยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายนั้น โดยอาศัยอำนาจบทบัญญัติมาตราใด

การยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามมาตรการบริหารทั่วไปนั้นจะกระทำได้อีกแต่โดยที่มาตรการดังกล่าวกำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงกำหนดให้พระองค์ทรงไว้ซึ่งอำนาจดังกล่าวด้วย

8) การเสนอร่างกฎหมายต่อรัฐสภา⁵²

พระมหากษัตริย์ทรงเสนอร่างกฎหมายต่อรัฐสภาได้และทรงเสนอข้อเสนอดังกล่าวต่อรัฐสภาตามที่พระองค์เห็นสมควรได้ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะให้ความเห็นชอบหรือทรงยับยั้งร่างกฎหมายที่ผ่านการพิจารณาของรัฐสภาได้

9) การยุบสภา⁵³

พระมหากษัตริย์ทรงยุบสภาทั้งสองของรัฐสภา พระราชกฤษฎีกาที่ให้ยุบสภานั้นต้องมีบทบัญญัติกำหนดให้มีการเลือกตั้งใหม่ภายใน 40 วัน และให้สภาที่ได้รับเลือกตั้งใหม่ประชุมกันภายใน 3 เดือน

สภาที่ได้รับเลือกใหม่ภายหลังการยุบสภา อายุของสภาให้กำหนดไว้ในกฎหมายซึ่งมีระยะเวลาอยู่ในตำแหน่งแตกต่างจากที่กำหนดไว้ในมาตรา 95 และ 101 ได้

สภาแห่งรัฐที่ต้องใช้พระราชอำนาจแทนพระองค์จะใช้อำนาจยุบสภาไม่ได้

3) ประเทศอิตาลี

(1) องค์กรที่มีสิทธิเสนอร่างแก้ไขเพิ่มเติม

รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี กำหนดให้ผู้มีสิทธิเสนอร่างรัฐบัญญัติเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภา⁵⁴ ได้แก่

⁵¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 78.

⁵² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 80.

⁵³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ มาตรา 82.

⁵⁴ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี มาตรา 71.

“The initiative of legislation belongs to the Government, to every member of the Chambers and to the organs and entities empowered by constitutional law.

The people exercise initiative in legislation by means of proposal by at least 50,000 electors, of a bill drawn up in articles”.

ก. รัฐบาล

ข. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา

ค. ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 50,000 คน

(2) กระบวนการพิจารณาร่างแก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐสภา

ร่างที่นำเสนอโดยแต่ละรัฐสภานั้นจะต้องอยู่ภายใต้ข้อบังคับการประชุมของรัฐสภา ซึ่งจะพิจารณาโดยคณะกรรมการก่อน แล้วจึงพิจารณาโดยสมาชิกทั้งสภา ซึ่งจะมีการพิจารณาไปที่ละหมวดแล้วจึงเข้าสู่การลงมติครั้งสุดท้าย⁵⁵

หลังจากที่ได้มีการแถลงต่อสภา ร่างที่ได้นำเสนอต่อสภา หรือมีการผ่านมาจากวุฒิสภา (สภาสูง) จะต้องมีการตีพิมพ์และเผยแพร่โดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และจะได้รับการบัญญัติในวาระการประชุมสามัญโดยทันที⁵⁶ ทั้งนี้ ในการลงมติของแต่ละสภานั้นจะไม่สามารถกระทำได้ หากสมาชิกส่วนใหญ่ไม่มาประชุม และร่างที่นำเสนอนั้นก็จะเป็นอันตกไป เว้นแต่รัฐธรรมนูญจะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น⁵⁷

เมื่อสภาที่สองพิจารณาให้ความเห็นชอบเรียบร้อยแล้ว ก็ต้องส่งกลับไปให้สภาแรกพิจารณา ถ้าหากสภาที่สองที่พิจารณาเห็นชอบด้วยกับสภาแรก ก็ถือว่าร่างรัฐบัญญัตินั้นได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาเรียบร้อยแล้ว แต่ถ้าหากสภาที่สองแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐบัญญัตินั้นอีกครั้งหนึ่ง โดยพิจารณาเฉพาะส่วนที่สภาที่สองแก้ไขเพิ่มเติมมาเท่านั้น กระบวนการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐบัญญัติแล้วส่งให้อีกสภาหนึ่งพิจารณาจะดำเนินไปเรื่อย ๆ จนกว่าทั้งสองสภาจะให้ความเห็นชอบในร่างรัฐบัญญัติที่มีเนื้อความอย่างเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า รัฐธรรมนูญให้สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภามีอำนาจเท่ากันในการพิจารณาร่างกฎหมาย ผิดกับรัฐธรรมนูญหลาย

⁵⁵ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี มาตรา 72.

“A Bill introduced in either House of Parliament shall, under the Rules of procedure of such House, be scrutinized by a Committee and then by the whole House, which shall consider it section by section and then put it to the final vote”.

⁵⁶ ข้อบังคับการประชุมของสภาผู้แทนราษฎร ข้อที่ 68 (1).

“After being announced in House, bills introduced in the Chamber or transmitted from the Senate shall be printed and distributed in the shortest time possible, They shall be entered immediately in the general agenda”.

⁵⁷ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี มาตรา 64.

“The decisions of each Chamber and of Parliament are not valid if the majority of the members is not present, and if they are not passed by a majority of those present, unless the Constitution stipulates a special majority”.

ประเทศรวมทั้งประเทศไทย ที่กำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจพิจารณาร่างกฎหมายธรรมดา มากกว่าวุฒิสภา เพราะในกรณีของประเทศอิตาลีนั้น จะถือว่าร่างรัฐบัญญัติได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาไม่ได้เลย ถ้าหากสภาใดสภาหนึ่งไม่เห็นชอบด้วย⁵⁸

ร่างรัฐบัญญัติจะถูกประกาศใช้โดยประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ ภายใน 1 เดือน ภายหลังจากที่ร่างรัฐบัญญัตินั้นได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา แต่ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน รัฐสภาโดยสมาชิกเสียงข้างมากจะลงมติให้ต้องประกาศใช้ร่างรัฐบัญญัติเป็นการด่วนก็ได้ ซึ่งในกรณีนี้ร่างรัฐบัญญัติจะถูกประกาศใช้โดยทันทีนับแต่วันที่ได้รับความเห็นชอบ กฎหมายจะถูกตีพิมพ์โดยทันที หลังจากมีการประกาศใช้ และจะมีผลบังคับใช้ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่มีการตีพิมพ์ เว้นแต่จะมีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น⁵⁹

อย่างไรก็ตาม เมื่อประธานาธิบดีได้รับร่างรัฐบัญญัติ ประธานาธิบดีอาจยับยั้งร่างรัฐบัญญัติได้ โดยส่งคืนไปยังรัฐสภาพร้อมด้วยเหตุผล เพื่อให้รัฐสภาพิจารณาร่างรัฐบัญญัตินั้นอีกครั้งหนึ่ง แต่หากรัฐสภาลงมติยืนยันร่างรัฐบัญญัตินั้น ก็สามารถประกาศใช้ร่างรัฐบัญญัตินั้นได้⁶⁰

(3) การอภิปรายครั้งที่สองของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา เพื่อพิจารณาร่างรัฐบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ⁶¹

รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี มาตรา 138 กำหนดให้แต่ละสภาต้องพิจารณาร่างรัฐบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญถึงสองครั้ง ซึ่งเป็นขั้นตอนที่รัฐธรรมนูญกำหนดขึ้นเพิ่มเติมจากการร่างรัฐบัญญัติธรรมดา โดยการพิจารณาครั้งแรก และครั้งที่สองจะต้องทิ้งระยะเวลาห่างกันอย่างน้อยสามเดือน ทั้งนี้ ระยะเวลาสามเดือนดังกล่าว ให้เริ่มนับเมื่อวุฒิสภาส่งร่างรัฐบัญญัติคืนกลับมา

⁵⁸ กระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญและการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ (น. 77). เล่มเดิม.

⁵⁹ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี มาตรา 73.

“Laws are promulgated by the President of the Republic within one month of their approval.

If the House, each by an absolute majority of its members, declare a law to be urgent, the law is promulgated within the deadline established therein.

A law is published immediately after promulgation and comes into force on the fifteenth day following publication, unless such law establishes a different deadline”.

⁶⁰ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี มาตรา 74.

“The President of the Republic may send Parliament a reasoned opinion to request that a law scheduled for promulgation be considered anew. If such law is passed again, it shall be promulgated”.

⁶¹ กระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญและการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ (น. 83 - 85). เล่มเดิม.

ยังสภาผู้แทนราษฎร โดยร่างรัฐธรรมนูญนั้นมีความตรงกับที่สภาผู้แทนราษฎรส่งให้วุฒิสภา กล่าวคือ ให้เริ่มนับระยะเวลาสามเดือนเมื่อสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภาเห็นตรงกันในเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนั่นเอง

จากนั้น แต่ละสภาจะพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นการอภิปรายเป็นครั้งที่สอง โดยในส่วนของสภาผู้แทนราษฎรนั้น ข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร กำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรต้องตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญและทำเป็นรายงานให้แก่สภาผู้แทนราษฎร จากนั้น สภาผู้แทนราษฎรก็จะอภิปราย โดยจะเป็นการอภิปรายร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ ไม่ได้พิจารณาแยกเป็นส่วน ๆ เหมือนอย่างการอภิปรายครั้งแรก และการลงมติเพื่อให้ความเห็นชอบแก่ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญครั้งนี้ จะใช้เสียงข้างมากธรรมดาแบบร่างรัฐธรรมนูญธรรมดาไม่ได้ แต่ต้องใช้เสียงข้างมากเด็ดขาด (Absolute Majority) นั่นคือ ร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวจะต้องได้รับความเห็นชอบเป็นคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด และในกรณีที่สมาชิกวุฒิสภาลงมติให้ความเห็นชอบไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด ประธานสภาผู้แทนราษฎรจะต้องลงบันทึกไว้ด้วย เนื่องจากคะแนนเสียงดังกล่าวเป็นเงื่อนไขในการประกาศใช้ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

ในส่วนของ การอภิปรายของวุฒิสภาก็เช่นเดียวกัน วุฒิสภาต้องตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ และทำเป็นรายงานส่งให้แก่วุฒิสภา จากนั้น วุฒิสภาก็จะอภิปรายโดยจะต้องพิจารณาและลงมติร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวทั้งฉบับ จะแยกพิจารณาหรือให้ความเห็นชอบเป็นบางมาตราไม่ได้⁶² และในการลงมติเพื่อให้ความเห็นชอบนั้น เช่นเดียวกับการลงมติให้ความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร นั่นคือ จะใช้เสียงข้างมากธรรมดา อย่างการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญธรรมดา หรือการลงมติให้ความเห็นชอบในขั้นการอภิปรายครั้งแรกไม่ได้ เพราะรัฐธรรมนูญฯ กำหนดให้การลงมติให้ความเห็นชอบแก่ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจะต้องได้มติดีกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด และในกรณีที่สมาชิกวุฒิสภาลงมติให้ความเห็นชอบไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด ประธานวุฒิสภาจะต้องบันทึกไว้ในรายงานเรื่องการลงมติที่จะต้องส่งให้แก่สภาผู้แทนราษฎรด้วย⁶³

⁶² รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี มาตรา 123.

⁶³ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี มาตรา 124.

(4) การประกาศใช้รัฐบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญและการลงประชามติ⁶⁴

หลังจากที่สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา ได้ให้ความเห็นชอบแก่ร่างรัฐบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทั้งสองสภา จะต้องนำร่างรัฐบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนั้นประกาศในรัฐกิจจานุเบกษา (Official Gazette) และรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี มาตรา 138 เปิดช่องให้จัดทำประชามติในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้ โดยมีเงื่อนไขว่า ภายในสามเดือนนับแต่วันประกาศในรัฐกิจจานุเบกษา สมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา หรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 500,000 คน หรือสภาที่ปรึกษาแห่งแคว้น (Regional Council) ไม่น้อยกว่า 5 แคว้น สามารถร้องขอให้มีการทำประชามติได้ และถ้าหากมีการทำประชามติ ร่างรัฐบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญดังกล่าวจะมีผลบังคับใช้ก็ต่อเมื่อ ประชาชนได้ลงประชามติให้ความเห็นชอบเกินกึ่งหนึ่งของคะแนนเสียงทั้งหมด

อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญฯ มาตราดังกล่าวได้วางข้อกำหนดในการจัดทำประชามติไว้ในมาตรา 138 วรรคสามว่า ถ้าหากในขั้นตอนการอภิปรายครั้งที่สองของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา แต่ละสภาได้ลงมติให้ความเห็นชอบแก่ร่างรัฐบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกที่มีอยู่ทั้งหมดของแต่ละสภา ร่างรัฐบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญดังกล่าวจะต้องมีผลบังคับใช้โดยจะมีการจัดทำประชามติไม่ได้

3.1.3 ประเทศที่มีการกำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญโดยใช้อำนาจผ่านประมุขของรัฐ

1) ประเทศฝรั่งเศส

ในประเทศฝรั่งเศส การลงประชามติได้รับการนำมาปฏิบัติหลายครั้ง ตั้งแต่เสรีจิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา มีทั้งบทบัญญัติที่ให้สิทธิประชาชนในการออกเสียงลงประชามติ รับรองการออกกฎหมายที่เป็นกฎหมายธรรมดา และรัฐธรรมนูญนำประชามติมาใช้เพื่อรับรู้เรื่องหนึ่งเรื่องใดหรือหลายเรื่อง ตลอดจนนำวิธีการลงประชามติมาใช้เพื่อรับรองการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของรัฐสมาชิกแห่งประชาคมด้วย

ระบบการเมืองของประเทศฝรั่งเศสในปัจจุบันเป็นระบบผสม กล่าวคือ ระบบประธานาธิบดี ซึ่งเป็นประมุขของประเทศมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนมีวาระดำรงตำแหน่ง 5 ปี และสามารถที่จะได้รับการเลือกตั้งใหม่อีกได้แต่จะเป็นเกิน 2 วาระติดต่อกันไม่ได้ (10 ปี) ดังนั้น จึงทำให้ประธานาธิบดีของประเทศฝรั่งเศสมีความชอบธรรมที่จะใช้อำนาจโดยตรง

⁶⁴ กระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญและการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ (น. 86). เล่มเดิม.

ไม่เหมือนประธานาธิบดีในระบบรัฐสภา ในระบบนี้ ประธานาธิบดีมีอำนาจสำคัญหลายประการ เช่น อำนาจในการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี อำนาจลงนามในกฎหมายที่คณะรัฐมนตรีมีมติและอำนาจเป็นประธานการประชุมคณะรัฐมนตรี เป็นต้น ซึ่งระบบนี้จะให้อำนาจประธานาธิบดีมาก⁶⁵

(1) การลงประชามติในการรับรองกฎหมายธรรมดา

ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (ค.ศ. 1958) ได้ให้อำนาจแก่ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐมีสิทธิที่จะจัดให้มีการออกเสียงประชามติรับรองร่างกฎหมายธรรมดา ตามคำเสนอของรัฐบาลในระหว่างที่รัฐสภาอยู่ในสมัยประชุมหรือโดยการเสนอร่วมกันของทั้งสองสภา แต่ประธานาธิบดีโดยคำแนะนำของรัฐบาล หรือรัฐบาลไม่มีอำนาจที่จะเสนอร่างกฎหมายให้แก่ประชาชนลงประชามติได้ทุกเรื่อง ประธานาธิบดีมีอำนาจที่จะเสนอร่างกฎหมายให้ประชาชนลงประชามติได้ ก็แต่เฉพาะที่เป็นกฎหมายว่าด้วยการจัดระเบียบองค์กรของรัฐ การให้ความเห็นชอบแก่ข้อตกลงของประชาคมปฏิบัติหน้าที่ของสถาบัน แม้สนธิสัญญานั้นจะไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญก็ตาม ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 11⁶⁶

ดังนั้น ประธานาธิบดีจึงมีอำนาจที่จะเสนอร่างกฎหมายดังกล่าวข้างต้นให้ประชาชนรับรองอีกชั้นหนึ่งได้ ซึ่งในกรณีเช่นนี้ไม่เป็นการบังคับว่าถ้าเป็นกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้จะต้องส่งให้ประชาชนลงประชามติทุกครั้งไป ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับประธานาธิบดีว่า จะเห็นควรให้มีการรับรองจากประชาชนโดยการลงประชามติหรือไม่ก็ได้ ตัวอย่างเช่น การให้ประชาชนรับรองร่างกฎหมายที่กำหนดอนาคตของนิวเคลียร์โคเนียงตามข้อตกลง เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 1988 ที่กรุงปารีส ซึ่งได้กระทำเมื่อปี ค.ศ. 1988⁶⁷

⁶⁵ จาก รายงานการประชุมคณะกรรมาธิการวิสามัญ พิจารณาศึกษาแนวทางแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 (น. 476), โดย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2536, กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

⁶⁶ ตามคำเสนอของรัฐบาลในระหว่างที่รัฐสภาอยู่ในสมัยประชุม หรือโดยการเสนอร่วมกันของสภาที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐมีสิทธิจัดให้มีการออกเสียงประชามติ เกี่ยวกับร่างกฎหมายว่าด้วยการจัดระเบียบองค์กรของรัฐ การให้ความเห็นชอบแก่ข้อตกลงของประชาคมหรือการให้สัตยาบันแก่สนธิสัญญา ซึ่งแม้จะไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ แต่อาจกระทบกระเทือนถึงการปฏิบัติหน้าที่ของสถาบันหากผลการออกเสียงประชามติ เป็นการอนุมัติให้ใช้ร่างกฎหมายนั้น ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐประกาศใช้ร่างกฎหมายนั้นภายในระยะเวลาตามความในมาตราก่อน...”

⁶⁷ จาก การเมืองในสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศสตอนการเมืองฝรั่งเศส (น. 86), โดย สุรพล ราชภัณฑารักษ์, 2533, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

(2) การลงประชามติในการรับรองรัฐธรรมนูญ

ประเทศฝรั่งเศสได้เปลี่ยนรัฐธรรมนูญมาแล้ว 15 ฉบับ ตั้งแต่คริสต์ศักราช 1789 ซึ่งเป็นปีปฏิวัติใหญ่ เหตุที่เปลี่ยนเพราะแต่ละครั้งเกิดวิกฤตการณ์ขึ้น รัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศสในสมัยสาธารณรัฐที่ 4 และสาธารณรัฐที่ 5 ต่างก็ได้นำวิธีการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำและให้ความเห็นชอบไม่ว่าจะเป็นการรับรองรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมด้วย

1) การลงประชามติรับรองรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐที่ 4⁶⁸

การลงประชามติรับรองรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐที่ 4 เป็นการลงประชามติรับรองรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ลงวันที่ 27 ตุลาคม ค.ศ. 1946 โดยมีขั้นตอนในการร่างรัฐธรรมนูญและการลงประชามติ ดังต่อไปนี้

เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม ค.ศ. 1945 ได้มีการเรียกองค์คณะผู้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนแสดงประชามติ เป็นครั้งแรกที่องค์คณะนี้มีจำนวนมากมายและลงคะแนนอย่างเสรีที่สุดที่เคยมีมาในประเทศฝรั่งเศส เพราะทหารและสตรีที่เพิ่งได้รับสิทธิลงคะแนนเป็นครั้งแรกด้วย ในวันที่ผู้มีสิทธิออกเสียงจะทำการลงคะแนนด้วยบัตรสองบัตร คือ บัตรแรกเป็นการเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งส่วนอีกบัตรหนึ่งเป็นการลงคะแนนเพื่อตอบคำถามที่ทางการได้ตั้งไว้สองประการ

ด้วยร่างรัฐธรรมนูญนี้ เมื่อประชาชนได้ลงคะแนนรับรองแล้ว เรียกว่า รัฐธรรมนูญฉบับเล็กก็ได้รับการประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญชั่วคราว ลงวันที่ 2 พฤศจิกายน ค.ศ. 1945 ข้อความในฉบับยังมีบทบัญญัติการปกครองโดยรัฐสภาชั่วคราว เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลและสมัชชาร่างรัฐธรรมนูญนี้ เพื่อป้องกันมิให้สมัชชามีอำนาจมากจนเลยขอบเขตจะกลายเป็นรูปของ “การปกครองโดยสภาอย่างบริบูรณ์” ไป รัฐธรรมนูญฉบับเล็กนี้เป็นการกำหนดระบอบการปกครองชั่วคราวของประเทศฝรั่งเศสไปจนกว่าจะมีรัฐธรรมนูญฉบับบริบูรณ์ขึ้นใหม่

2) การลงประชามติรับรองรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ (สาธารณรัฐที่ 5)

การลงประชามติรับรองรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ (สาธารณรัฐที่ 5) เป็นการลงประชามติรับรองรัฐธรรมนูญฉบับลงวันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ. 1958 และรัฐธรรมนูญฉบับลงวันที่ 4 ตุลาคม ค.ศ. 1958

ในสมัยสาธารณรัฐที่ 4 การเมืองของประเทศฝรั่งเศสประสบปัญหามากมาย ทำให้การปกครองบริหารประเทศเป็นไปด้วยความไม่มั่นคงแน่นอนและไม่มีประสิทธิภาพ รัฐบาลล้มลุกคลุกคลานอยู่เสมอ ทำความเบื่อระอาให้กับชาวฝรั่งเศสไม่น้อยเลย คำว่า “เล่นการเมือง” เป็นคำกล่าวที่มีความหมายใกล้เคียงกับความเป็นจริงอย่างที่สุดในยุคนั้น ในขณะที่เดียวกันกับที่ประเทศ

⁶⁸ การนำประชามติมาใช้ในประเทศไทย (น. 92 - 95). เล่มเดิม.

ฝรั่งเศสกำลังวุ่นวายระส่ำระสายกันอยู่นั้นมีวีรบุรุษผู้เคยผู้เกียรติภูมิประเทศมาแล้วครั้งหนึ่ง คือ นายพลเดอโกลล์ เมื่อเกิดความยุ่งยากระส่ำระสายมากเข้า นายพลเดอโกลล์ก็ได้รับการแต่งตั้งให้เข้าดำรงตำแหน่งสำคัญ เพื่อแก้ปัญหาของประเทศในการนี้ นายพลเดอโกลล์ได้สถาปนาสาธารณรัฐที่ 5 ขึ้นด้วยการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งผนวกแนวความคิดของนายพลเดอโกลล์ในการปกครองบริหารประเทศเข้าไว้เป็นจำนวนมาก⁶⁹

การแก้ไขรัฐธรรมนูญนี้ก็เท่ากับเป็น “การแก้ไข-ยกเลิกรัฐธรรมนูญ ฉบับลงวันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ. 1958 ซึ่งแก้ไขมาตรา 90 ของรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐครั้งที่ 4 (27 ตุลาคม ค.ศ. 1946) และอันที่จริงมาตรา 90 นี้ก็อยู่ในบรรดามาตราที่สมัชชาแห่งชาติ (สภาล่าง) และสภาแห่งสาธารณรัฐ (สภาบน) ได้ลงมติว่าจะทำการแก้ไขอยู่แล้ว แต่ไม่มีการดำเนินการแก้ไขอย่างจริงจังเท่า นั้น การแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งนี้ จึงเป็นการทำได้โดยถูกต้องตามกฎหมายและตามรัฐธรรมนูญ ฉบับลงวันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ. 1958 นี้ กำหนดให้รัฐบาลที่ตั้งขึ้นใหม่เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ. 1958 เป็นผู้ทำหน้าที่ยกร่าง แต่มิได้ปล่อยให้ นายพลเดอโกลล์ทำตามชอบใจ แต่ได้กำหนดหลักการสำคัญทางประชาธิปไตยที่รัฐบาลจะต้องบัญญัติไว้ในร่างรัฐธรรมนูญใหม่นี้ด้วย ก่อนที่จะเสนอให้ประชาชนแสดงประชามติ

3) การลงประชามติเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (ค.ศ. 1958)

ตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (ฉบับลงวันที่ 4 ตุลาคม ค.ศ. 1958) ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐที่ 5 ยังได้มีบทบัญญัติให้สิทธิประชาชนในการแสดงประชามติเกี่ยวกับการรับรองร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมได้อีกด้วย กล่าวคือ ตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้รับรองสิทธิของประชาชนในการออกเสียงประชามติไว้ในมาตรา 3 ซึ่งบัญญัติว่า “อธิปไตยแห่งชาติเป็นของปวงชน ปวงชนใช้อำนาจอธิปไตยโดยทางผู้แทนและโดยวิธีการออกเสียงประชามติ”

ส่วนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ มาตรา 89 ซึ่งบัญญัติว่า “สิทธิที่จะเสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญ เป็นสิทธิของประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐตามคำแนะนำของนายกรัฐมนตรีของสมาชิกรัฐสภา ญัตติหรือข้อเสนอให้แก้ไขรัฐธรรมนูญจะต้องได้รับความเห็นชอบจากถึงสองสภา โดยมีข้อความเหมือนกัน บทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจะใช้บังคับได้ก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบโดยการออกเสียงประชามติแล้ว”

การริเริ่มให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เป็นสิทธิของประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐตามข้อเสนอของนายกรัฐมนตรีและสมาชิกรัฐสภา

⁶⁹ เรื่องของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง (น. 30 - 33). เล่มเดิม.

ร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของรัฐบาลหรือที่เสนอโดยสมาชิกรัฐสภาจะต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาทั้งสองในเนื้อความอย่างเดียวกัน และการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจะมีผลใช้บังคับหลังจากที่ได้มีการออกเสียงประชามติแล้ว

อย่างไรก็ตาม ร่างแก้ไขเพิ่มเติมที่เสนอโดยรัฐบาล อาจไม่ต้องนำมาให้ประชาชนออกเสียงประชามติก็ได้ หากประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐตัดสินใจที่จะเสนอให้ที่ประชุมร่วมกันของสภาทั้งสองเป็นผู้พิจารณาร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนั้น ในกรณีนี้ ร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจะต้องได้รับความเห็นชอบด้วยคะแนนเสียงมากกว่าสามในห้าของผู้ออกเสียงลงคะแนน สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรทำหน้าที่เป็นสำนักงานของที่ประชุมร่วมกัน

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่ส่งผลกระทบต่อบูรณภาพแห่งดินแดน จะกระทำมิได้

การแก้ไขเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐบาลสาธารณรัฐ ไม่อาจกระทำได้

เหตุที่ต้องนำวิธีการลงประชามติมาใช้ในการรับรองการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ อาจจะมีมาจากหลักที่ถือว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่จะใช้ในการปกครองประเทศ การเปลี่ยนแปลงแก้ไขก็ควรจะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ความเห็นชอบด้วยในฐานะที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริง และเนื่องจากว่ารัฐธรรมนูญเป็นเครื่องชี้แนวทางของชาติ และกำหนดวิธีการดำเนินนโยบายในการปกครองประเทศต่าง ๆ เป็นหลักประกันเรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จึงต้องมีลักษณะที่แก้ไขยากพอสมควร แต่อย่างไรก็ตามก็ควรจะให้มีการแก้ไขปรับปรุงได้ ตามวิวัฒนาการทางการเมืองและทางสังคมที่มีความจำเป็น

ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศส มาตรา 89 ปี ค.ศ. 1958 ได้กำหนดให้มีวิธีเสนอขอแก้ไขรัฐธรรมนูญไว้ 2 วิธี และวิธีรับรอง 2 วิธี ดังนี้⁷⁰

(1) วิธีการเสนอขอแก้ไขรัฐธรรมนูญ มี 2 วิธี คือ

1. ประธานาธิบดีตามข้อเสนอคณะรัฐมนตรีเสนอเป็นร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญเสนอต่อสภา

2. สมาชิกวุฒิสภา (ซึ่งมี 2 สภา) เป็นผู้เสนอร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญต่อสภา ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญจะต้องผ่านทั้งสองสภาโดยมีข้อความตรงกัน

(2) วิธีการรับรองร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม มี 2 วิธี คือ

1. การลงประชามติภายหลังที่ผ่านรัฐสภาแล้ว

⁷⁰ การนำประชามติมาใช้ในประเทศไทย (น. 102). เล่มเดิม.

2. ประธานาธิบดีเห็นว่าไม่จำเป็นต้องให้ลงประชามติ ก็จะเสนอให้ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาพิจารณา ในกรณีนี้รัฐสภาจะต้องลงคะแนน 3 ใน 5 ของคะแนนที่ลง (ไม่เกี่ยวกับจำนวนสมาชิกทั้งหมดหรือที่ประชุม)

กรรมการในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศสตามมาตรา 89 ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (ค.ศ. 1958) ได้กำหนดระบบการแก้ไขไว้เป็น 2 รูปแบบดังกล่าวข้างต้น สุดแต่ผู้ใดจะเป็นผู้เสนอแก้ไข กล่าวคือ

ถ้าการริเริ่มขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญมาจากรัฐบาล กระบวนการในการแก้ไขจะมีลักษณะดังนี้ คือ นายกรัฐมนตรีจะเป็นผู้เสนอความคิดเห็นแก่ประธานาธิบดีว่าเห็นควรที่จะแก้ไขเพิ่มเติมในประเด็นใด ถ้าประธานาธิบดีเห็นชอบก็จะมีการร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมแล้วส่งให้สภาแห่งรัฐ (ศาลปกครองสูงสุด) ตรวจสอบแก้ไขร่างเสร็จแล้วก็นำเสนอคณะรัฐมนตรี เมื่อคณะรัฐมนตรีอนุมัติก็จะนำเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา โดยในขั้นตอนนี้จะใช้การพิจารณาเหมือนกฎหมายธรรมดา คือ พิจารณาโดยแต่ละสภาหรือโดยกรรมาธิการร่วมแล้วให้สองสภามีมติ จนได้ร่างรัฐธรรมนูญที่มีข้อความเดียวกันที่ทั้งสองสภายอมรับ แล้วประธานาธิบดีจะเป็นผู้เลือกในขั้นตอนต่อไปว่าจะให้ส่งร่างรัฐธรรมนูญนั้นไปขอให้ประชาชนออกเสียงเป็นประชามติ หรือจะจัดให้มีการประชุมร่วมกันของทั้งสองสภา โดยสองสภาต้องมีมติไม่น้อยกว่า 3 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกทั้งสองสภาที่ลงมติ จึงจะถือเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมที่มีผล

ถ้าการริเริ่มแก้ไขเพิ่มเติมนั้นเสนอโดยสมาชิกรัฐสภา ขั้นตอนการพิจารณาก็จะพิจารณาเหมือนกฎหมายธรรมดาดังในกรณีแรก จนได้ร่างรัฐธรรมนูญที่มีข้อความเดียวกันที่ทั้งสองสภายอมรับ แล้วต้องนำร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวไปขอให้ประชาชนออกเสียงเป็นมติ มีข้อสังเกตว่าในกรณีนี้จะเลือกใช้วิธีให้ทั้งสองสภาประชุมร่วมกันเป็น Congress เพื่อลงมติอย่างในกรณีแรกไม่ได้ เพราะผู้ร่างรัฐธรรมนูญเกรงว่าสภาทั้งสองจะร่วมมือกันแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยไม่มีองค์กรอื่นดูแลและกานเฉย อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันคณะกรรมการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้เสนอให้แก้ไขกระบวนการใหม่ โดยกำหนดว่าไม่ว่าจะเป็นการเสนอโดยประธานาธิบดีหรือรัฐบาลหรือโดยสมาชิกรัฐสภาก็ตาม จะมีการพิจารณาโดยสภาทั้งสองเหมือนร่างกฎหมายธรรมดา จุดนี้เองที่เสนอขอแก้ไขโดยให้แยกเป็น 2 กรณี กล่าวคือ

กรณีแรก ถ้าทั้งสองสภาให้ความเห็นชอบในร่างรัฐธรรมนูญที่มีข้อความอย่างเดียวกัน ประธานาธิบดีมีอำนาจขอให้สภาทั้งสองประชุมร่วมกันเป็น Congress และมีมติ 3 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกที่ลงคะแนนให้ความเห็นชอบแก่ร่างรัฐธรรมนูญนั้นได้ ถ้ามีเช่นนั้นร่างรัฐธรรมนูญที่สภาทั้งสองพิจารณาเสร็จแล้วจะต้องนำไปให้ประชาชนออกเสียงเป็นประชามติ

กรณีที่สอง ถ้าภายหลังจากการที่สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาต่างพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญสองครั้งแล้ว ยังไม่สามารถตกลงกันในร่างที่มีข้อความเดียวกันได้ แต่ปรากฏว่าร่างนั้นได้รับความเห็นชอบจากสภาหนึ่งในสภาใดถึง 3 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกที่ออกเสียงของสภานั้น ประธานาธิบดีมีอำนาจขอให้ส่งร่างดังกล่าวไปให้ประชาชนออกเสียงเป็นประชามติได้

ตามข้อเสนอใหม่นี้ จะเหลือกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเพียงกระบวนการเดียว และนอกจากนั้นยังเป็นการแก้ไขปัญหาในกรณีที่สภาใดสภาหนึ่ง (โดยเฉพาะวุฒิสภา) ไม่ยอมให้ความร่วมมือในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญโดยไม่ยอมลงมติในข้อความเดียวกับที่สภาผู้แทนมีมติ ถ้าแต่ละสภาพิจารณาร่วมกันสองครั้งแล้ว ยังไม่สามารถตกลงกันได้ แต่สภาใดสภาหนึ่งมีเสียงสมาชิกเห็นด้วยกับร่างนั้นถึง 3 ใน 5 ของผู้ลงคะแนน ก็ให้ประธานาธิบดีส่งร่างแก้ไขนั้นให้ประชาชนออกเสียงเป็นประชามติได้ เพื่อหาทางออกไม่ให้สภาใดสภาหนึ่งสามารถสร้างอุปสรรคให้แก่การแก้ไขรัฐธรรมนูญได้ซึ่งรัฐธรรมนูญเดิมไม่ได้กำหนดทางออกไว้

รัฐธรรมนูญนี้ได้มีการแก้ไขหลายครั้ง ทั้งแก้ไข โดยผ่านความเห็นชอบจากการประชุมทั้งสองสภาคองเกรสและแก้ไขโดยการลงประชามติ ตัวอย่างเช่น การแก้ไขมาตรา 67 ในหมวดประธานาธิบดี ซึ่งเดิมบทบัญญัติของมาตรานี้ให้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดี โดยทางอ้อมโดยทางรัฐสภาคือจะถูกเลือกจากคณะผู้เลือก ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกเทศบาล และสมาชิกทั่วไปจากดินแดนโพ้นทะเล สมาชิกสภาจังหวัด และนายกเทศมนตรีทั่วประเทศ ซึ่งได้ขอแก้ไขให้เป็นการเลือกตั้งประธานาธิบดีโดยตรงจากประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง โดยให้ถือเอาเสียงข้างมากเด็ดขาด และถ้ามีความจำเป็นอาจจะมีการเลือกตั้ง 2 รอบในการแก้ไขรัฐธรรมนูญในครั้งนี้ได้จัดให้มีการลงประชามติรับรองจากประชาชน เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม ค.ศ. 1962 เป็นต้น

(3) การให้ประชาชนลงประชามติ เพื่อรับรู้เรื่องหนึ่งเรื่องใดหรือหลายเรื่อง⁷¹

นอกจากการนำวิธีการประชามติมาใช้ในการรับรองกฎหมายและรัฐธรรมนูญแล้วในประเทศฝรั่งเศส สมัยประธานาธิบดีเดอโกลล์ ยังได้นำประชามติมาใช้ในการขอความเห็นชอบจากประชาชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่อง โดยในบางเรื่องอาจขอความเห็นชอบจากพลเมืองโดยไม่ต้องผ่านรัฐสภา ในประเทศฝรั่งเศสได้มีการนำวิธีการแสดงประชามติมาใช้ในเรื่องอื่นนอกจากเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรับรองกฎหมายและรัฐธรรมนูญหลายครั้ง เช่น การนำวิธีการลงประชามติมาใช้เพื่อให้ประชาชนตัดสินใจว่าต้องการที่จะให้ประเทศฝรั่งเศสมีสถาบันการเมืองแบบใด เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม ค.ศ. 1945 หรือการขอประชามติ ในเรื่องรับรองในการยินยอมให้ชาวอัลจีเรีย

⁷¹ การเมืองในสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศสตอนการเมืองฝรั่งเศส (น. 48). เล่มเดิม.

มีการปกครองตนเอง โดยผ่านสถาบันการเมืองก่อนที่จะปกครองตนเองโดยได้กระทำเมื่อวันที่ 8 มกราคม ค.ศ. 1961 ในเรื่องนี้เป็นเรื่องนโยบายกำหนดใจตนเองในอัลจีเรีย เป็นต้น

(4) การลงประชามติรับรองการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของรัฐสมาชิกแห่งประชาคม

ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ฉบับ ค.ศ. 1958 ซึ่งใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนี้กำหนดไว้ว่าในการที่จะเปลี่ยนแปลงสถานภาพของรัฐสมาชิกแห่งประชาคมนั้นจะต้องได้รับการยืนยันจากประชาชน โดยการออกเสียงประชามติของประชาชนของรัฐสมาชิกที่เกี่ยวข้องซึ่งในเรื่องนี้ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 86 ซึ่งบัญญัติว่า “การเปลี่ยนแปลงสถานภาพของรัฐสมาชิกแห่งประชาคมนั้น จะกระทำได้โดยสาธารณรัฐร้องขอหรือโดยมติของสภานิติบัญญัติแห่งรัฐที่เกี่ยวข้อง และมีการยืนยันโดยการออกเสียงประชามติของรัฐสมาชิกที่เกี่ยวข้องโดยการจัดการ และการควบคุมโดยสถาบันแห่งประชาคม การเปลี่ยนแปลงสถานภาพนี้ให้กำหนดโดยข้อตกลงที่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาแห่งสาธารณรัฐ และสภานิติบัญญัติของรัฐสมาชิกที่เกี่ยวข้อง

โดยวิธีการเดียวกันนี้ รัฐสภาแห่งประชาคมอาจจะเป็นอิสระ เมื่อเป็นอิสระรัฐสมาชิกนั้นย่อมสิ้นสมาชิกภาพแห่งประชาคม”⁷²

ในการที่จะเปลี่ยนแปลงสถานภาพของรัฐสมาชิกแห่งประชาคมนั้นจะทำได้ก็ต่อเมื่อมีการร้องขอโดยสาธารณรัฐ หรือโดยมติของสภานิติบัญญัติแห่งรัฐที่เกี่ยวข้อง และจะต้องได้รับการรับรองยืนยันจากประชาชนที่อยู่ในรัฐสมาชิกที่เกี่ยวข้องที่ยินยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงได้ โดยข้อตกลงที่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาแห่งสาธารณรัฐและสภานิติบัญญัติของรัฐสมาชิกที่เกี่ยวข้อง

(5) อำนาจการเสนอให้ประชาชนลงประชามติในประเทศฝรั่งเศส

ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ฉบับ ค.ศ. 1958 มิได้ชี้ชัดลงไปเลยทีเดียวว่าอำนาจในการเสนอให้ประชาชนลงประชามตินั้นจะเป็นอำนาจของประธานาธิบดีโดยคำฟังหรือองค์กรอื่นใด เพียงแต่มาตรา 11 บัญญัติว่า “ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส โดยการเสนอของรัฐบาลในระหว่างสมัยการประชุมสภาหรือโดยการเสนอของทั้งสองสภารวมกัน โดยข้อเสนอที่ตีพิมพ์ใน Journal officiel (ราชกิจจานุเบกษา) สามารถที่จะจัดให้ประชาชนลงประชามติเกี่ยวกับร่างกฎหมายใด ๆ ซึ่งมีผลต่อการบริหารประเทศต่อข้อตกลงระหว่างประชาคมฝรั่งเศส หรือมีผลผูกพันอนุมติให้

⁷² จาก รัฐธรรมนูญนาชาติ (น. 34), โดย เศษชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์, 2516, กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยแห่งชาติ.

สัปดาห์ต่อสนธิสัญญาร่างกฎหมายดังกล่าวอาจมีผลกระทบต่อการทำงานของสถาบันทางการเมืองก็ได้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ”⁷³

ในปี ค.ศ. 1969 ประธานาธิบดีได้ตกลงที่จะให้มีการลงประชามติตามมาตรา 11 เป็นการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ปี ค.ศ. 1958 อย่างมากมายหลายมาตราโดยกฤษฎีกาลงวันที่ 2 เมษายน ค.ศ. 1969 ประกาศให้มีการลงคะแนนประชามติ ปัญหาสองประการต่างกันแต่เกี่ยวโยงกัน คือ ปัญหาการแบ่งเขตทางการบริหารใหม่ มีการกระจายอำนาจไปสู่ส่วนภูมิภาคมีการแบ่งออกเป็น แคว้น (Regions) ทุกแคว้นมี Prefet และสภาแห่งแคว้น ฯลฯ และอีกปัญหาหนึ่งเกี่ยวกับการแก้ไขรูปทรงและอำนาจหน้าที่ของสภาสูง จะมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตราต่าง ๆ เฉพาะที่เกี่ยวกับสภาสูงจะมีถึง 18 มาตราด้วยกัน ซึ่งถ้าเป็นไปตามนั้นสภาสูงจะกลายเป็นสภาที่มีผู้แทนของดินแดนและขององค์กรทางอาชีพและสังคม สภาเศรษฐกิจแห่งชาติตามที่อยู่เดิมตามรัฐธรรมนูญจะถูกเลิกไป สภาสูงเกือบจะไม่มีบทบาทในการออกกฎหมายเลย หน้าที่ของประธานสภาสูงที่เคยให้มีหน้าที่เป็นประธานาธิบดีชั่วคราวอย่างแต่ก่อนก็จะไม่มีเพราะจะให้นายกรัฐมนตรีเป็นแทน

2) ประเทศเดนมาร์ก

ในประเทศเดนมาร์กเป็นประเทศที่มีรูปแบบของรัฐเป็นรัฐเดี่ยวซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข แต่ได้นำวิธีการลงประชามติมาใช้กันอย่างแพร่หลายทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับการรับรองกฎหมายธรรมดา และในส่วนที่เกี่ยวกับการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญด้วย

(1) การลงประชามติในการรับรองกฎหมายธรรมดา

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2496 เป็นต้นมา ประเทศเดนมาร์กมีเพียงสภาเดียว การริเริ่มเสนอร่างกฎหมายจึงอยู่ที่สมาชิกสภาสภาฟอลเคทิงหรือพระมหากษัตริย์ร่างกฎหมายจะมีผลบังคับเป็นกฎหมายได้ก็ต่อเมื่อผ่านการพิจารณาของสภาฟอลเคทิงตามระเบียบวิธีการที่ถูกต้องจะได้รับความเห็นชอบจากกษัตริย์ภายใน 30 วัน หลังจากผ่านการพิจารณาจากสภาภายในการประชุมนั้นจะต้องมีสมาชิกสภาจำนวนครึ่งหนึ่งของสมาชิกสภาทั้งหมดเข้าร่วมประชุมและลงคะแนนเสียงจึงจะถือว่าเป็นองค์ประชุม

ร่างกฎหมายแต่ละฉบับจะต้องได้รับการพิจารณา 3 วาระ แต่ถ้าสมาชิกสภาจำนวน 2 ใน 5 ร้องขอเป็นลายลักษณ์อักษร ประธานอาจจะเห็นว่าการพิจารณาในวาระที่ 3 ออกไปจนพ้นกำหนด 12 วัน หลังจากการพิจารณาในวาระที่ 2 ได้ การร้องขอจะต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรและลงลายมือชื่อสมาชิกสภาผู้ร้องขอ

⁷³ เรื่องของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง (น. 31). เล่มเดิม.

อย่างไรก็ดี การห่วงเหี่ยวเช่นนี้ไม่อาจกระทำได้ในการพิจารณาร่างกฎหมายการเงิน และกฎหมายพิเศษอื่น ๆ⁷⁴

ขั้นตอนในการลงประชามติ

การลงประชามติเป็นการแก้ไขข้อบกพร่องจากการที่ยกเลิกสภาสูง จึงได้มีการคิดหาวิธีการที่จะตรวจสอบถ่วงดุลในการออกกฎหมายอีกชั้นหนึ่ง นั่นคือ ได้มีการนำวิธีการเสนอร่างกฎหมายไปให้ประชาชนตรวจสอบอีกชั้นหนึ่งโดยการลงประชามติ ซึ่งเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 42⁷⁵ คือ

1) เมื่อสภาพลเคติงผ่านร่างกฎหมายแล้วสมาชิกสภาจำนวน 1 ใน 3 อาจร้องขอขึ้นภายใน 3 วัน หลังจากผ่านร่างกฎหมายในวาระสุดท้ายให้ประธานเสนอร่างกฎหมายนั้นให้ประชาชนลงประชามติ (กษัตริย์ไม่อาจทรงให้ความเห็นชอบในร่างกฎหมายภายในกำหนด 3 วันนับแต่วันแต่กรณีเหตุฉุกเฉิน) การร้องขอจะต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรและลงลายมือชื่อโดยสมาชิกที่ร้องขอ (มาตรา 42 (1))

2) ภายในกำหนด 5 วันหลังจากผ่านวาระสุดท้ายสภาพลเคติงอาจมีมติให้ถอนร่างกฎหมายนั้นได้ ถ้ามีฉะนั้นนายกรัฐมนตรีจะต้องตีพิมพ์ร่างกฎหมายพร้อมด้วยประกาศให้มีการลงประชามติ ซึ่งจะต้องทำกันไม่ต่ำกว่า 12 วัน และไม่เกินกว่า 18 วัน ภายหลังจากประกาศร่างกฎหมาย (มาตรา 42 (3) (4))

3) ร่างกฎหมายที่จะถือว่าถูกปฏิเสธเด็ดขาดก็ต่อเมื่อผู้ออกเสียงส่วนใหญ่ลงคะแนนคัดค้าน และเมื่อรวมคะแนนแล้วจะต้องได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30 ของจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงทั้งหมด (มาตรา 42 (5))

อย่างไรก็ตาม มีกฎหมายหลายประเภทที่ไม่สามารถนำวิธีการให้ประชาชนออกเสียงลงประชามติมาใช้ได้ เนื่องจากอาจจะเกิดผลเสียมากกว่าผลดี เช่น ร่างกฎหมายเกี่ยวกับการคลัง, ร่างกฎหมายเกี่ยวกับการให้กู้ยืมเงินของรัฐบาล, ร่างกฎหมายข้าราชการพลเรือน (แก้ไขเพิ่มเติม), ร่างกฎหมายเกี่ยวกับเงินเดือนและบำนาญ, ร่างกฎหมายเกี่ยวกับการแปลงสัญชาติ, ร่างกฎหมายเวนคืน, ร่างกฎหมายเกี่ยวกับภาษีทางตรงและทางอ้อม พร้อมทั้งร่างกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติตามสนธิสัญญา เป็นต้น (มาตรา 42 (6))

⁷⁴ จาก *ประชาธิปไตยแอดแลนติก งานแปลของสภาวิจัยแห่งชาติอันดับที่ 20* (น. 93 - 94), โดย เสน่ห์ จามริก, 2512, กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยแห่งชาติ.

⁷⁵ Constitution of the Kingdom of Denmark Act. (รัฐธรรมนูญ ประเทศเดนมาร์ก)

(2) การลงประชามติในการรับรองรัฐธรรมนูญ

นอกจากนี้ ประเทศเคนมาร์กยังนำการลงประชามติมาใช้ในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญได้ด้วยเช่นกัน

ขั้นตอนในการลงประชามติ

รัฐธรรมนูญของประเทศเคนมาร์ก ได้กำหนดวิธีการในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไว้ในมาตรา 88 ดังต่อไปนี้

- 1) ในขั้นแรก สภาพลเอกทิงจะต้องผ่านข้อเสนอในรูปแบบเป็นร่างกฎหมายขึ้นมาก่อน
- 2) ถ้ารัฐบาลต้องการดำเนินเรื่องต่อไป ก็จะต้องประกาศให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาชุดใหม่
- 3) ถ้าสภาใหม่ภายหลังการเลือกตั้งยังคงผ่านร่างกฎหมายนั้นอีกโดยไม่มีการแก้ไขเพิ่มเติมก็ต้องเสนอร่างกฎหมายนั้นไปให้ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงลงประชามติว่าจะเห็นด้วยหรือคัดค้านโดยตรงภายในกำหนด 6 เดือน หลังจากผ่านการพิจารณาในวาระสุดท้าย
- 4) ถ้าผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกส่วนใหญ่ลงคะแนนสนับสนุน ซึ่งจะต้องรวมกันแล้วอย่างต่ำต้องร้อยละ 40 ของจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงทั้งหมด ร่างกฎหมายนั้นถึงจะได้รับความเห็นชอบของกษัตริย์และมีผลใช้บังคับเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญ⁷⁶

การลงประชามติในการรับรองรัฐธรรมนูญ มีหลักการแตกต่างจากหลักการลงประชามติในกฎหมายธรรมดาบ้างเล็กน้อย กล่าวคือ ถ้าเป็นร่างกฎหมายธรรมดาจะมีการลงประชามติในร่างกฎหมายนั้นได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกสภาจำนวน 1 ใน 3 ร้องขอ ภายใน 3 วัน หลังจากผ่านวาระสุดท้าย เพื่อให้ประธานสภาเสนอร่างกฎหมายนั้นให้ประชาชนลงประชามติ ซึ่งถ้าเกิดกรณีเช่นนี้ขึ้นภายในกำหนด 5 วันต่อจากนั้น สภาอาจจะมิมติให้ถอนร่างกฎหมายนั้นไม่ส่งให้ประชาชนลงประชามติก็ได้ แต่ถ้าไม่มีการถอนร่างกฎหมายนั้น นายกรัฐมนตรีก็จะพิมพ์ร่างกฎหมายนั้นประกาศให้ประชาชนทราบ พร้อมทั้งประกาศให้มีการลงประชามติซึ่งวันลงประชามติจะต้องหลังจากที่ได้มีการประกาศให้ประชาชนทราบไม่น้อยกว่า 12 วัน แต่ไม่เกิน 18 วัน และร่างกฎหมายจะถูกปฏิเสธก็ต่อเมื่อเสียงส่วนใหญ่คัดค้าน และต้องได้คะแนนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30 ของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั้งหมด

ส่วนการลงประชามติในรัฐธรรมนูญนั้น ไม่ต้องมีผู้ร้องขอให้มีการลงประชามติ กล่าวคือ หลังจากที่สภาผ่านข้อเสนอร่างกฎหมายขึ้นมาแล้ว ถ้ารัฐบาลต้องการจะให้รัฐธรรมนูญมีการแก้ไข ก็จะต้องประกาศให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาใหม่ทั้งหมด ถ้าสภาใหม่ยังคงผ่านร่าง

⁷⁶ ประชาธิปไตยแอดแลนติก งานแปลของสภาวิจัยแห่งชาติอันดับที่ 20 (น. 94 - 95). เล่มเดิม.

รัฐธรรมนูญนั้น โดยไม่มีการแก้ไขเพิ่มเติมก็จะต้องมีการเสนอร่างรัฐธรรมนูญนั้น ให้ประชาชนลงประชามติโดยอัตโนมัติเลยโดยไม่ต้องมีผู้ร้องขอเป็นการบังคับโดยรัฐธรรมนูญ การออกเสียงลงประชามติเห็นด้วยหรือคัดค้านกฎหมายนี้จะต้องทำภายในกำหนด 6 เดือนหลังจากผ่านการพิจารณาในวาระสุดท้าย และจะต้องได้คะแนนสนับสนุนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 ของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั้งหมด (ไม่ใช่ผู้มาลงคะแนนเสียง) ซึ่งสูงกว่าการรับรองกฎหมายธรรมดา ดังนั้น การแก้ไขรัฐธรรมนูญของประเทศเดนมาร์กนั้นจะยากกว่าการออกกฎหมายธรรมดาและเป็นการบังคับว่า จะต้องผ่านการรับรองจากประชาชนโดยการออกเสียงลงประชามติ และจะต้องเป็นการบังคับว่า จะต้องผ่านการรับรองจากประชาชนโดยการออกเสียงลงประชามติและจะต้องเป็นคะแนนที่ค่อนข้างสูง ส่วนการออกกฎหมายธรรมดาไม่เป็นการบังคับว่าจะต้องมีการลงประชามติทุกครั้งไป ต้องขึ้นอยู่กับว่าจะมีการร้องขอให้มีการลงประชามติจากสมาชิกจำนวน 1 ใน 3 หรือไม่ ถ้ามีการร้องขอถึงจะมีการเสนอลงประชามติได้⁷⁷

3.2 กฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญและกระบวนการตรวจสอบการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในประเทศไทย

3.2.1 กระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550

1) มาตรา 291

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญให้กระทำได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการดังต่อไปนี้

(1) ผู้ติขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องมาจากคณะรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร หรือจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภามีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา หรือจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน ตามกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย

ผู้ติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐ จะเสนอมิได้

(2) ผู้ติขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องเสนอเป็นร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมและให้รัฐสภาพิจารณาเป็นสามวาระ

⁷⁷ การนำประชามติมาใช้ในประเทศไทย (น. 77). เล่มเดิม.

(3) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการ ให้ใช้วิธีเรียกชื่อและลงคะแนนโดยเปิดเผย และต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยในการแก้ไขเพิ่มเติมนั้น ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา

(4) การพิจารณาในวาระที่สองขึ้นพิจารณาเรียงลำดับมาตรา ต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เข้าชื่อเสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมด้วย

การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สองขึ้นพิจารณาเรียงลำดับมาตรา ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ

(5) เมื่อการพิจารณาในวาระที่สองเสร็จสิ้นแล้ว ให้รอไว้สิบห้าวัน เมื่อพ้นกำหนดนี้แล้วให้รัฐสภาพิจารณาในวาระที่สามต่อไป

(6) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สามขั้นสุดท้าย ให้ใช้วิธีเรียกชื่อและลงคะแนนโดยเปิดเผย และต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยในการที่จะให้ออกใช้เป็นรัฐธรรมนูญมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา

(7) เมื่อการลงมติได้เป็นไปตามที่กล่าวแล้ว ให้นำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย และให้นำบทบัญญัติมาตรา 150 และมาตรา 151 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

2) ขั้นตอนการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติมของรัฐสภาตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ และข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553

การเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต่อรัฐสภา

การเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต้องเสนอเป็น “ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติม” โดยผู้มีสิทธิเสนอ ได้แก่⁷⁸

- (1) คณะรัฐมนตรี หรือ
- (2) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร หรือ
- (3) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ร่วมกันเสนอมีจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา หรือ
- (4) ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 50,000 คน

⁷⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 291 (1) วรรคหนึ่ง.

ทั้งนี้ โดยมีหลักการสำคัญภายใต้เงื่อนไขที่เคร่งครัด กล่าวคือ ญัตติขอแก้ไขรัฐธรรมนูญ ที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนรูปของรัฐจะเสนอไม่ได้⁷⁹

จากนั้นประธานรัฐสภาจะบรรจุร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเข้าระเบียบวาระการประชุมรัฐสภาภายใน 15 วัน ในสมัยประชุม นับแต่วันที่ได้รับญัตตินั้น หรือนับแต่วันที่ตรวจเอกสารถูกต้องครบถ้วน หากเป็นร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่เสนอโดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง⁸⁰ เพื่อเข้าสู่การพิจารณาของที่ประชุมรัฐสภา อันประกอบด้วย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภาต่อไป⁸¹ เป็น 3 วาระตามลำดับ⁸² ได้แก่

วาระที่หนึ่ง ขึ้นรับหลักการ

วาระที่สอง ขึ้นพิจารณาเรียงตามลำดับมาตรา และ

วาระที่สาม การให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบ ให้มีผลเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(1) การพิจารณาของรัฐสภาในวาระที่หนึ่ง ขึ้นรับหลักการ⁸³

การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมในวาระที่หนึ่ง รัฐสภาจะพิจารณาและลงมติว่าจะรับหลักการ หรือไม่รับหลักการแห่งร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม นั้น โดยที่ประชุมรัฐสภาจะตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาก่อนรับหลักการก็ได้ เพื่อประโยชน์ในการพิจารณา แต่ในกรณีที่มีการเสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมหลายฉบับมาในคราวเดียวกัน และที่ประชุมรัฐสภามีมติให้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมหลายฉบับรวมกันแล้วนั้น รัฐสภาจะลงมติรับหลักการ หรือไม่รับหลักการแห่งร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมแต่ละฉบับ หรือทั้งหมดรวมกันก็ได้ ซึ่งเมื่อที่ประชุมรัฐสภาได้มีมติรับหลักการแล้ว จะลงมติต่อไปว่า จะใช้ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับใดเป็นหลักในการพิจารณาในวาระที่สอง ขึ้นคณะกรรมการต่อไป

ส่วนการออกเสียงลงคะแนนในวาระที่หนึ่งนี้จะใช้วิธีเรียกชื่อและลงคะแนนโดยเปิดเผย

⁷⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 291 (1) วรรคสอง และข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 87.

⁸⁰ ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 91.

⁸¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 136 (16).

⁸² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 291 (2) และข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 92.

⁸³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 291 (3) และข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 93 และข้อ 94.

และหากปรากฏผลว่า มีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยในการแก้ไขเพิ่มเติมนั้น ไม่น้อยกว่า กึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 50) ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้ง 2 สภา ถือได้ว่า รัฐสภามีมติรับหลักการแห่งร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมแล้ว⁸⁴ แต่หากที่ประชุมรัฐสภาลงมติในวาระที่หนึ่งไม่รับหลักการแล้ว ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม นั้น ย่อมเป็นอันตกไป⁸⁵

ในทางปฏิบัติ เมื่อที่ประชุมมีมติรับหลักการแล้ว ที่ประชุมรัฐสภาจะมีมติตั้ง คณะกรรมาธิการ ขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาในวาระที่สองจากสมาชิกรัฐสภา มีจำนวนไม่เกิน 45 คน ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด⁸⁶ จากนั้นจะเข้าสู่ขั้นตอนในการพิจารณาในวาระที่สอง ขึ้นพิจารณาเรียงตามลำดับมาตราต่อไป

(2) การพิจารณาของรัฐสภาในวาระที่สอง การพิจารณาในวาระที่สองจะแบ่งการพิจารณา ออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1) การพิจารณาในขั้นของคณะกรรมาธิการ การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมในขั้นคณะกรรมาธิการนี้ หากสมาชิกรัฐสภาผู้ใดประสงค์จะแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญ ในข้อความหรือประเด็นใด ซึ่งข้อบังคับการประชุมรัฐสภาได้เปิดโอกาสให้สมาชิกรัฐสภาเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมได้ โดยการเสนอเป็นคำแปรญัตติที่ต้องกระทำล่วงหน้าเป็นหนังสือต่อประธาน คณะกรรมาธิการภายในกำหนดเวลา 15 วัน นับแต่วันถัดจากวันที่รัฐสภารับหลักการ เว้นแต่รัฐสภา จะได้กำหนดเวลาแปรญัตตินั้นไว้เป็นอย่างอื่น⁸⁷

การแปรญัตตินั้น โดยปกติต้องแปรเป็นรายมาตรา ทั้งนี้ การแก้ไขเพิ่มเติมมาตราที่ไม่เกี่ยวข้องกับหลักการ หากจะเพิ่มมาตราขึ้นใหม่หรือ ตัดทอน หรือแก้ไขข้อความของมาตราที่มีอยู่ แล้วจะกระทำได้อต่อเมื่อไม่ขัดกับหลักการแห่งร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ที่ใช้เป็นหลักในการพิจารณา⁸⁸

แต่ถ้าหากการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่เสนอโดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง คณะกรรมาธิการจะต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากผู้เสนอพร้อมทั้งรายงานการรับ

⁸⁴ ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 93 วรรคสอง.

⁸⁵ ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 105.

⁸⁶ ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 95.

⁸⁷ ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 96 วรรคหนึ่ง.

⁸⁸ ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 96 วรรคสอง.

ฟังความคิดเห็นต่อรัฐสภาด้วย⁸⁹ และเมื่อคณะกรรมการได้พิจารณาเสร็จแล้ว จะรายงานต่อประธานรัฐสภา ประกอบด้วย

ก. ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมซึ่งแสดงร่างเดิมและการแก้ไขเพิ่มเติม

ข. รายงานของคณะกรรมการ ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมข้อความในแต่ละมาตราและมติของคณะกรรมการเกี่ยวกับคำแปรญัตติ (ถ้ามี) ตลอดจน การไม่เห็นด้วยกับมติของคณะกรรมการในข้อใด ๆ ในรูปแบบของการสงวนคำแปรญัตติ โดยผู้แปรญัตติ⁹⁰ หรือ ในรูปแบบของการสงวนความเห็น โดยกรรมการ⁹¹ ทั้งนี้ เพื่อขอให้รัฐสภาวินิจฉัยในข้อนั้นต่อไป และ

ค. การรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งเป็นผู้เสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม⁹² และเมื่อประธานรัฐสภาได้รับร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมและรายงานของคณะกรรมการดังกล่าวแล้ว จะบรรจุเข้าระเบียบวาระการประชุมรัฐสภา ภายใน 15 วัน ในสมัยประชุม⁹³ เพื่อเข้าสู่ขั้นตอนการพิจารณาเรียงลำดับมาตรา โดยที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาต่อไป⁹⁴

2) การพิจารณาขึ้นเรียงตามลำดับมาตรา โดยที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา อันเป็นการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่คณะกรรมการพิจารณาเสร็จแล้ว⁹⁵ เมื่อการพิจารณาในชั้นคณะกรรมการได้เสร็จสิ้นลงและรายงานต่อประธานรัฐสภา เพื่อบรรจุระเบียบวาระการประชุมรัฐสภาแล้ว จะเข้าสู่ขั้นตอนการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่คณะกรรมการพิจารณาเสร็จแล้ว โดยที่ประชุมร่วมกันของสมาชิกรัฐสภาจะพิจารณาเริ่มต้นด้วยชื่อร่าง คำปรารภแล้ว พิจารณาเนื้อหาในแต่ละมาตราเรียงตามลำดับ และในชั้นตอนนี้ สมาชิกรัฐสภาจะอภิปรายชี้แจงแสดงความคิดเห็นต่อที่ประชุม โดยเฉพาะในส่วนของถ้อยคำหรือข้อความที่มีการแก้ไขเพิ่มเติม หรือที่มีการสงวนคำแปรญัตติหรือที่มีการสงวนความเห็นไว้ ทั้งนี้ เว้นแต่ที่ประชุมรัฐสภาจะลงมติเป็นอย่างอื่น

⁸⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 291 (4) วรรคหนึ่ง และข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 100.

⁹⁰ ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 71.

⁹¹ ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 72.

⁹² ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 100.

⁹³ ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 98.

⁹⁴ ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 97.

⁹⁵ ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 99.

ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภาเพื่อพิจารณาเรียงลำดับมาตรานี้ เฉพาะแต่ คณะกรรมการหรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากกรรมการหรือประธานรัฐสภาอนุญาตเท่านั้น ที่จะมีสิทธิแถลงตอบชี้แจง หรือแก้ไขเพิ่มเติมในร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมนั้นต่อที่ประชุมได้⁹⁶ อาจเป็นการตอบชี้แจงในประเด็นที่สมาชิกรัฐสภาในฐานะผู้เสนอคำแปรญัตติ ซึ่งได้ส่งวนคำแปรญัตติของตนไว้ โดยอภิปรายและแสดงความคิดเห็นในประเด็นนั้น และเมื่อการอภิปรายในแต่ละ มาตราเสร็จสิ้นลง ที่ประชุมรัฐสภาจะได้พิจารณาทั้งร่างอันเป็นการสรุปอีกครั้งหนึ่งและในการ พิจารณารั้งนี้ สมาชิกรัฐสภาอาจขอแก้ไขเพิ่มเติมถ้อยคำ และเนื้อความ ได้เฉพาะที่เห็นว่ายังขัดแย้ง กันอยู่⁹⁷ ต่อจากนั้นก็จะเป็นการออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สองขึ้นพิจารณาเรียงลำดับมาตรา โดย ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ⁹⁸ และเมื่อได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ในวาระที่สอง เสร็จสิ้นแล้วจะรอรระยะเวลาไว้ 15 วัน เมื่อพ้นกำหนดนี้แล้วรัฐสภาจะพิจารณาในวาระที่สาม⁹⁹ เป็น ลำดับต่อไป

(3) การพิจารณาของรัฐสภาในวาระที่สาม ถือว่าเป็นวาระแห่งการเห็นชอบให้มีผล เป็นการแก้ไขรัฐธรรมนูญ การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมในวาระที่สามนั้น จะไม่มีการ อภิปรายแสดงความคิดเห็นใด ๆ โดยที่ประชุมรัฐสภาจะลงมติเพียงว่า เห็นชอบหรือไม่เห็นชอบใน การที่จะออกใช้เป็นรัฐธรรมนูญ¹⁰⁰ เท่านั้น

1) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สาม ขั้นสุดท้ายของการประชุมการออก เสียงลงคะแนนในวาระที่สาม ขั้นสุดท้ายจะใช้วิธีเรียกชื่อและลงคะแนน โดยเปิดเผย และต้องมี คะแนนเสียงเห็นชอบด้วยในการที่จะให้ออกใช้เป็นรัฐธรรมนูญมากกว่ากึ่งหนึ่ง (มากกว่าร้อยละ 50) ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา¹⁰¹ ในกรณีที่รัฐสภาลงมติในวาระที่สามไม่ เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมนั้น ย่อมตกไป¹⁰²

⁹⁶ ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 73 วรรคสอง.

⁹⁷ ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 102.

⁹⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 291 (4) วรรคสอง และข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 101.

⁹⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 291 (5) และข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 103.

¹⁰⁰ ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 104 วรรคหนึ่ง.

¹⁰¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 291 (6) และข้อบังคับการประชุม รัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 104 วรรคสอง.

¹⁰² ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2553 ข้อ 105.

2) การมีผลใช้บังคับ ในขั้นตอนหลังจากที่รัฐสภามีมติเห็นชอบด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมแล้ว ประธานรัฐสภาจะดำเนินการส่งร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย¹⁰³ ภายใน 20 วัน นับแต่วันที่ได้รับร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมนั้นจากรัฐสภา เพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และในเวลาต่อมาเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ย่อมมีผลใช้บังคับเป็นกฎหมาย¹⁰⁴ อันมีผลเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญและมีเนื้อความปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยสืบไป

หากพระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วย และพระราชทานคืนมายังรัฐสภา หรือเมื่อพ้น 90 วันแล้ว มิได้พระราชทานคืนมา รัฐสภาจะต้องปรึกษาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ ถ้ายืนยันตามเดิมด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่ทั้งสองสภาให้

นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อครบกำหนด 30 วันแล้ว พระมหากษัตริย์มิได้ทรงลงพระปรมาภิไธย พระราชทานคืนมายังรัฐสภา ให้นายกรัฐมนตรีนำร่างรัฐธรรมนูญนั้นประกาศในราชกิจจานุเบกษาใช้บังคับเป็นกฎหมายได้ เสมือนหนึ่งว่าพระมหากษัตริย์ได้ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว

3.2.2 กระบวนการตรวจสอบการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญภายใต้โครงสร้างระบบรัฐธรรมนูญไทยโดยศาลรัฐธรรมนูญ

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ทุกมาตราแล้วไม่ปรากฏว่ามีบทบัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีเขตอำนาจในลักษณะดังกล่าวแต่อย่างใด ดังนั้น เมื่อพิจารณาประกอบกับหลักการที่ว่าศาลรัฐธรรมนูญไทยเป็นศาลที่มีเขตอำนาจจำกัดและเฉพาะแล้ว จึงสรุปได้ว่า เมื่อรัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีเขตอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไว้ ย่อมหมายความว่า ตามระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญไทยปัจจุบัน รัฐธรรมนูญไม่อนุญาตให้ศาลรัฐธรรมนูญมีเขตอำนาจดังกล่าว ดังนั้นศาลรัฐธรรมนูญจึงไม่สามารถตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้¹⁰⁵

¹⁰³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 291 (7) และข้อบังคับการประชุมรัฐสภาพ.ศ. 2553 ข้อ 106.

¹⁰⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 150 โดยผลของมาตรา 291 (7).

¹⁰⁵ จาก การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกับการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ โดยองค์การตุลาการ (Judicial review of Constitutional Amendments) (รายงานผลการวิจัย) (น. 41), โดย ปูนเทพ ศิรินุพงษ์, 2555, กรุงเทพฯ: คณะกรรมการวิจัยและสัมมนา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาจากเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญไทยในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมายหรือกฎหมายนั้น อาจพิจารณาได้ในแต่ละประเด็นได้ดังนี้

ในส่วนการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมาย รัฐธรรมนูญได้กำหนดเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญไว้อย่างชัดเจน เช่น มาตรา 154

การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 นั้น เป็นการตรวจสอบก่อนการประกาศใช้ของ “ร่างพระราชบัญญัติ” ที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว แต่นายกรัฐมนตรียังไม่ได้นำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยว่ามีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันมิให้ร่างกฎหมายที่กำลังประกาศใช้บังคับขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ¹⁰⁶ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ในการตรวจสอบดังต่อไปนี้

1) วัตถุประสงค์การตรวจสอบ

วัตถุประสงค์การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญตามมาตรา 154 ได้แก่ “ร่างพระราชบัญญัติ” ซึ่งรัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้วแต่นายกรัฐมนตรียังไม่ได้นำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย เพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยตามมาตรา 150 หรือ “ร่างพระราชบัญญัติ” ซึ่งรัฐสภาลงมติยืนยันตามมาตรา 151 แต่นายกรัฐมนตรียังไม่ได้นำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็ร่างพระราชบัญญัติทั่วไปหรือร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินก็ตาม¹⁰⁷

2) ผู้มีสิทธิเสนอเรื่อง¹⁰⁸

ผู้มีสิทธิเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติตามมาตรา 154 ได้แก่ บุคคล 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

(1) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกทั้งสองสภารวมกัน

ในกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกทั้งสองสภารวมกันจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 10 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา เห็นว่าร่างพระราชบัญญัติใดมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ บุคคลตามจำนวนดังกล่าวมีสิทธิเข้าชื่อเสนอความเห็นต่อประธานสภา

¹⁰⁶ จาก *คู่มือสอบกฎหมายรัฐธรรมนูญ* (น. 53), โดย สุริยา ปานแป้นและอนุวัฒน์ บุญนันท์, 2553, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

¹⁰⁷ *คู่มือสอบกฎหมายรัฐธรรมนูญ* (น. 63 - 64). เล่มเดิม.

¹⁰⁸ แหล่งเดิม.

ผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา หรือประธานรัฐสภา แล้วแต่กรณี แล้วให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับ ความเห็นดังกล่าวส่งความเห็นนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย และแจ้งให้นายกรัฐมนตรี ทราบโดยไม่ชักช้าตามมาตรา 154 วรรคหนึ่ง (1) ซึ่งในประเด็นนี้ ประธานแห่งสภาที่ได้รับ ความเห็นดังกล่าวไม่มีดุลพินิจที่จะส่งความเห็นหรือไม่ส่งความเห็นนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อ วินิจฉัย ซึ่งเป็นหน้าที่ของประธานแห่งสภาที่ได้รับความเห็นดังกล่าวที่จะต้องส่งความเห็นนั้นไปยัง ศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยในทุกกรณี

สำหรับจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภา รวมกันไม่น้อยกว่า 1 ใน 10 นั้นพิจารณาจากจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภาใน ขณะที่มีการเสนอความเห็นต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิก ไม่ใช่พิจารณาจากจำนวนสมาชิก ทั้งหมดของแต่ละสภา หรือพิจารณาจากจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา หรือพิจารณาจาก จำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา

(2) นายกรัฐมนตรี

ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติใดมีข้อความขัดหรือแย้งต่อ รัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ นายกรัฐมนตรีมีสิทธิส่ง ความเห็นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยได้โดยตรง และแจ้งให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรและ ประธานวุฒิสภาทราบโดยไม่ชักช้าตามมาตรา 154 วรรคหนึ่ง (2) ในกรณีนี้ มีข้อสังเกตว่า บทบัญญัติดังกล่าวให้สิทธิแก่นายกรัฐมนตรีเท่านั้น มิได้ให้สิทธิแก่คณะรัฐมนตรีด้วย

3) ขอบเขตแห่งการตรวจสอบ¹⁰⁹

การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติตามมาตรา 154 เป็น การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายก่อนประกาศใช้ รัฐธรรมนูญจึงบัญญัติให้ ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมายได้ทั้งเนื้อหาและ กระบวนการตรา ซึ่งในระหว่างที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นมี ข้อความที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ หรือไม่ให้นายกรัฐมนตรีระงับการดำเนินการเพื่อประกาศใช้ร่างพระราชบัญญัตินั้นแล้ว ใ้แจ้งว่า ศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำวินิจฉัยตามมาตรา 154 วรรคสอง

(1) การตรวจสอบเนื้อหาของร่างพระราชบัญญัติ

ในส่วนของ การตรวจสอบเนื้อหาของร่างพระราชบัญญัตินั้น ศาลรัฐธรรมนูญย่อมมี อำนาจพิจารณาวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติฉบับใดที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้วมีข้อความขัด

¹⁰⁹ คู่มือสอบกฎหมายรัฐธรรมนูญ (น. 64 - 70). เล่มเดิม.

หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ เป็นต้นว่าร่างพระราชบัญญัติมีข้อความจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินความจำเป็นและกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นหรือไม่ หรือมีข้อความละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลหรือไม่ หรือมีข้อความขัดต่อหลักความเสมอภาคหรือไม่

(2) การตรวจสอบกระบวนการตราร่างพระราชบัญญัติ

ในส่วนของกระบวนการตรวจสอบการตราร่างพระราชบัญญัติ ศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติฉบับใดที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้วตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือไม่ ซึ่งร่างพระราชบัญญัติจะต้องตราขึ้นโดยถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 90 ประกอบมาตรา 88 และมาตรา 142 - 153 นอกจากนี้ ร่างพระราชบัญญัติจะต้องตราขึ้นโดยถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 วรรคสอง ที่ต้องระบอบบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพนั้นด้วย มิฉะนั้นแล้วร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวย่อมขัดต่อรัฐธรรมนูญ กรณีจึงมีประเด็นที่ศาลรัฐธรรมนูญต้องพิจารณาในทุกขั้นตอนของกระบวนการนิติบัญญัติ เป็นต้นว่า ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวเสนอโดยผู้มีอำนาจเสนอหรือไม่ การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาได้ดำเนินการโดยครบองค์ประชุมหรือไม่ และร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้มีการระบอบบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายอันเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลหรือไม่

4) ผลของคำวินิจฉัย¹¹⁰

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติฉบับใดตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันตกไปทั้งฉบับตามมาตรา 154 วรรคสาม ส่วนในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติฉบับใดมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ถ้าข้อความดังกล่าวเป็นสาระสำคัญ ให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันตกไปทั้งฉบับเช่นกันตามมาตรา 154 วรรคสาม แต่หากข้อความนั้นไม่เป็นสาระสำคัญ เฉพาะข้อความที่ขัดหรือแย้งเท่านั้นที่เป็นอันตกไปตามมาตรา 154 วรรคสี่

บทบัญญัติดังกล่าวมีข้อสังเกตว่า ในกรณีข้อความที่ขัดหรือแย้งนั้นไม่เป็นสาระสำคัญ หากเป็นร่างพระราชบัญญัติ นายกรัฐมนตรีก็สามารถนำร่างพระราชบัญญัตินั้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์จะได้ทรงลงพระปรมาภิไธยต่อไปได้ทันทีตามมาตรา 154 วรรคสี่ แต่หากเป็นร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ให้ส่งร่างพระราชบัญญัติประกอบ

¹¹⁰ คู่มือสอบกฎหมายรัฐธรรมนูญ (น. 70 - 71). เล่มเดิม.

รัฐธรรมนูญนั้นกลับคืนสู่สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาก่อน เพื่อให้สภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ โดยมติในการแก้ไขเพิ่มเติมให้ใช้คะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา เมื่อสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมเสร็จแล้ว นายกรัฐมนตรีจึงจะสามารถนำร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์จะได้ทรงลงพระปรมาภิไธยต่อไปได้ตามมาตรา 141 วรรคสาม

ในกรณีการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมาย รัฐธรรมนูญได้บัญญัติถ้อยคำที่มีลักษณะเฉพาะในกฎหมายแต่ละลักษณะ ดังนั้นเมื่อรัฐธรรมนูญไม่ได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้งให้ศาลรัฐธรรมนูญมีเขตอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม และก็ไม่ได้กำหนดให้มีการอนุโลมนำบทบัญญัติว่าด้วยเขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญเพื่ออนุญาตให้ศาลรัฐธรรมนูญเข้ามาตรวจสอบร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมได้ จึงย่อมหมายความว่ารัฐธรรมนูญไม่ประสงค์ให้ศาลรัฐธรรมนูญเข้ามาตรวจสอบการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในชั้นของร่างรัฐธรรมนูญก่อนการประกาศใช้ที่ได้ผ่านความเห็นชอบของรัฐสภาแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญจึงไม่มีเขตอำนาจในการวินิจฉัยแต่อย่างใดว่าร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมีปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่¹¹¹

ขณะที่เขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายภายหลังประกาศใช้นั้น ตามรัฐธรรมนูญได้กำหนดถึงช่องทางในการเสนอเรื่องเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้ 4 กรณี กล่าวคือ การพิจารณาวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก่คดีขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ (มาตรา 211) การพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามที่ผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นผู้เสนอ (มาตรา 245) การพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นผู้เสนอ (มาตรา 257) และการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องของบุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพเพื่อมีคำวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ (มาตรา 212)

หากพิจารณาถ้อยคำในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ กรณีการตรวจสอบกฎหมายภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญกำหนดเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญโดยให้มีอำนาจพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของ “บทบัญญัติแห่งกฎหมาย” แต่มิได้ระบุไว้โดยเฉพาะว่าเป็นแต่พระราชบัญญัติ

¹¹¹ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกับการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ โดยองค์การตุลาการ (Judicial review of Constitutional Amendments) (น. 42). เล่มเดิม.

ประกอบรัฐธรรมนูญหรือพระราชบัญญัติ ซึ่งแตกต่างจากการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมาย ดังนั้นจะตีความไปได้หรือไม่ว่า คำว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายในที่นี้จะรวมไปถึงรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมด้วย¹¹²

หากพิจารณาตามความหมายทั่วไป คำว่า “กฎหมาย” ย่อมหมายถึงกฎหมายในสามลำดับชั้น กล่าวคือ กฎหมายลำดับรัฐธรรมนูญ กฎหมายลำดับนิติบัญญัติ และกฎหมายลำดับรอง แต่หากพิจารณาความหมายของคำว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามรัฐธรรมนูญนั้น อาจพิจารณาได้จากมาตรา 6 ของรัฐธรรมนูญ ซึ่งใช้สามคำที่แตกต่างกัน กล่าวคือ คำว่า “รัฐธรรมนูญ” “กฎหมาย” และ “กฎ หรือข้อบังคับ” ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า คำว่า “บทบัญญัติแห่งกฎหมาย” ตามรัฐธรรมนูญไม่หมายความรวมถึงกฎหมายลำดับรัฐธรรมนูญ (“รัฐธรรมนูญ”) และกฎหมายลำดับรอง (“กฎ หรือข้อบังคับ”)

อีกทั้งเมื่อพิจารณาจากวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายของการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายแล้ว การจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญมีขึ้นเพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจในการออกกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติว่าเป็นไปในขอบเขตที่รัฐธรรมนูญกำหนดหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตรวจสอบการออกกฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่ให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ดังนั้นคำว่า “บทบัญญัติแห่งกฎหมาย” ในที่นี้ จึงต้องให้ความหมายโดยหมายถึงเฉพาะแต่บทบัญญัติของกฎหมายที่เรียกว่า “กฎหมายตามรูปแบบ” ซึ่งตราขึ้นโดยองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติหรือรัฐสภาเท่านั้น อันหมายความถึงเฉพาะแต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ และพระราชกำหนดที่รัฐสภานุมัติแล้วซึ่งมีผลใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติ¹¹³

การตีความคำว่า “บทบัญญัติแห่งกฎหมาย” ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญซึ่งปรากฏในคำสั่งศาลรัฐธรรมนูญที่ 32/2553 โดยศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่า

“คำร้องที่ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อมีคำวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ซึ่งคำว่า “กฎหมาย” หมายถึง กฎหมายในความหมายของรัฐธรรมนูญ คือ กฎหมายที่ตราขึ้นโดยองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติ ซึ่งได้แก่ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ หรือกฎหมายอื่นที่เทียบเท่า และมีใช้ได้แย้งว่าบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญด้วยกัน”

¹¹² แหล่งเดิม.

¹¹³ จาก *เขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญไทย มาตรา 264 และมาตรา 266* (รายงานผลการวิจัย) (น. 37 - 38), โดย สมคิด เลิศไพฑูรย์, และบรรเจิด สิงคะเนติ, 2543, กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ และ *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ* (น. 10 - 11), โดย สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2554, กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

ดังนั้น จึงเป็นที่ชัดเจนว่าภายใต้โครงสร้างระบบรัฐธรรมนูญไทยปัจจุบัน ศาลรัฐธรรมนูญไม่สามารถอาศัยกระบวนการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายมาตีความเพื่อขยายเขตอำนาจของตนให้รวมไปถึงการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญอย่างกรณีศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงอาจสรุปได้ว่า ภายใต้โครงสร้างเขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ศาลรัฐธรรมนูญไม่มีเขตอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ไม่ว่าจะในชั้นร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม หรือรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่ประกาศใช้แล้วก็ตาม

3.3 อำนาจหน้าที่ศาลรัฐธรรมนูญของประเทศไทย

ตามหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ส่งผลให้ต้องสร้างระบบการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ เพื่อรักษาสถานะความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญไว้ เพราะหากให้กฎหมายอื่นสามารถขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้เสียแล้ว คุณค่าของรัฐธรรมนูญก็หายไป ศาลรัฐธรรมนูญจึงเข้ามาทำหน้าที่ในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าจะเป็นทั้งทางเนื้อหาและกระบวนการตรา ซึ่งผู้เขียนจะได้อธิบายต่อไป ดังนี้

3.3.1 ความเป็นมาของศาลรัฐธรรมนูญของประเทศไทย

ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยและภายใต้หลักการแบ่งแยกอำนาจและหลักการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการตามรัฐธรรมนูญในแต่ละฉบับและแต่ละยุค แต่ละสมัย ต่างก็ถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน¹¹⁴

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดให้มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ผลจากการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์ กระแสประชาธิปไตยโลกที่จะเห็นการเมืองการปกครองที่ดีในนานาอารยประเทศ ทำให้ประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทางการเมืองมากขึ้น กระแสเรียกร้องให้มีการปฏิรูปทางการเมืองของประเทศไทยนั้น ตั้งแต่เกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬในปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นก่อนจะนำไปสู่การจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คพป.) ซึ่งจัดทำข้อเสนอในการปฏิรูปการเมือง ในส่วนนี้เกี่ยวข้องกับศาลรัฐธรรมนูญหรือองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ ซึ่งจะทำหน้าที่

¹¹⁴ จาก ศาลรัฐธรรมนูญกับกระบวนการตรวจสอบอำนาจรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต) (น. 18), โดย ผดุงพันธ์ จันทโร, 2545, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตีความและชี้ขาดข้อกฎหมายต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ ได้ศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาการพัฒนาการของสถาบันตุลาการรัฐธรรมนูญไว้ว่า¹¹⁵

1) ควรมีลักษณะเป็นศาลรัฐธรรมนูญมากกว่าเป็นองค์กรทางการเมือง (คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ)

2) ควรมีองค์ประกอบของตุลาการจำนวนไม่มากนัก มีบทบาทยุติเชื่อมโยงการได้มาหรือแต่งตั้งโดยรัฐสภาอย่างมีอิสระ ไม่อยู่ใต้การเมืองหรือพรรคการเมือง

3) มีวิธีพิจารณาที่มีมาตรฐาน สามารถตรวจสอบได้โดยสาธารณชน ตุลาการทุกคนต้องทำความเห็นและลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา

4) คำวินิจฉัยของศาลยุติธรรม ที่วินิจฉัยว่ากฎหมายนั้นไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ คู่ความมีสิทธินำเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดได้

5) ควรเพิ่มอำนาจหน้าที่ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจพิจารณาเรื่องที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลใช้สิทธิและเสรีภาพเป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ

6) ควรมีส่วนราชการของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นอิสระไม่ให้ฝ่ายใดมาครอบงำได้ กรอบแนวคิดและข้อเสนอของคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตยได้นำบางส่วนของกรอบแนวคิดดังกล่าวข้างต้นไปศึกษาหาเหตุผลและความจำเป็นที่จะต้องจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้นในประเทศไทย ซึ่งอาจสรุปได้ ดังนี้¹¹⁶

1) ความจำเป็นในการเป็นกลไกกำกับการนำรัฐธรรมนูญไปใช้ให้เกิดความชอบธรรมเพื่อรักษาความเป็นกฎหมายสูงสุดและความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายรัฐธรรมนูญ

2) ความจำเป็นในการดำรงฐานะอิสระไม่ผูกพันอำนาจรัฐและการเมือง กล่าวคือ เป็นอิสระไม่อยู่ในอำนาจ พันธะหรืออาณัติใด ๆ ขององค์กรอื่น

3) ความจำเป็นในการเป็นองค์กรอำนาจสูงสุด เพื่อให้มีอำนาจในการก่อให้เกิดการผูกพันตามกฎหมายกับองค์กรอื่น ๆ อย่างแล้วเสร็จเด็ดขาด

4) ความจำเป็นในการเป็นองค์กรตุลาการ หมายถึง สถาบันหรือสถานะทางตุลาการที่มีอำนาจอิสระในกระบวนการวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย

¹¹⁵ ศาลรัฐธรรมนูญกับกระบวนการตรวจสอบอำนาจรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (น. 23). เล่มเดิม.

¹¹⁶ ศาลรัฐธรรมนูญกับกระบวนการตรวจสอบอำนาจรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (น. 24). เล่มเดิม.

5) ความจำเป็นในการเป็นองค์กรคุ้มครองป้องกันเสถียรภาพของรัฐธรรมนูญ เพื่อให้
องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเกิดทางเลือกที่เหมาะสมในการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแทนการยกเลิกหรือ
เปลี่ยนแปลงแก้ไขรัฐธรรมนูญ

6) ความจำเป็นในการบำรุงรักษาจุดบกพร่องของรัฐธรรมนูญให้มีผลบังคับต่อไปได้
อันเป็นการใช้การวินิจฉัยอุดช่องว่างทางกฎหมาย สร้างหรือวางธรรมเนียมปฏิบัติไว้เป็นข้ออ้างอิง
โดยไม่หยุดชะงัก

7) ความจำเป็นในการกำกับกระบวนการปฏิรูปทางการเมืองให้บรรลุผลตาม
เจตนารมณ์ โดยการบูรณาการร่วมกับองค์กรอื่น ๆ ที่มีส่วนสนับสนุนและบังคับให้กลไกการปฏิรูป
ทางการเมืองเกิดความสำเร็จบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม การใช้ระบบตุลาการรัฐธรรมนูญมีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2489 ไม่สามารถให้
หลักประกันในแง่ของความเป็นอิสระ และการช่วยส่งเสริมสร้างควมมีประสิทธิภาพของการ
บริหารราชการแผ่นดินอันเกิดจากความสัมพันธ์อันดีระหว่างองค์กรตามรัฐธรรมนูญ รวมทั้ง
หลักประกันสำหรับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ นอกจากนี้แล้ว การนำเรื่องเข้าสู่การวินิจฉัย
ของตุลาการรัฐธรรมนูญยังเป็นไปด้วยความยากลำบาก ทำให้มีคำวินิจฉัยออกมาไม่ถึง 20 เรื่อง
ในช่วงระยะเวลากว่า 50 ปี ของการมีองค์กรดังกล่าว¹¹⁷ ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการท่านหนึ่ง คือ
ดร.กมลชัย รัตนสกาวงศ์¹¹⁸ จึงได้เสนอให้มีการจัดตั้งองค์กรศาลรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นอิสระ
พร้อมทั้งเสนอเป็นร่างรัฐธรรมนูญ เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งข้อเสนอดังกล่าวมี
อิทธิพลอย่างสูงต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญ ในการกร่างบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
ไทย พุทธศักราช 2550¹¹⁹

3.3.2 กฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับสถานะของศาลรัฐธรรมนูญ

ในส่วนที่เกี่ยวกับสถานะของศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช 2550 มิได้มีการจัดลำดับความสำคัญไว้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม การที่รัฐธรรมนูญ
บัญญัติเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญไว้เป็นลำดับแรกในหมวดที่ว่าด้วยศาล ประกอบกับบทบาทในการ

¹¹⁷ จาก “คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ” ใน *รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี
ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม* (น. 41), โดย ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนสานต์, 2535, กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

¹¹⁸ จาก *ศาลรัฐธรรมนูญและวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ* (น. 15 - 16), โดย กมลชัย รัตนสกาวงศ์, 2538,
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

¹¹⁹ จาก *กฎหมายรัฐธรรมนูญ* (น. 448), โดย บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ, 2551, กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชี้ความเป็นไปของรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด ก็คงจะชี้ให้เห็นถึงสถานะความสำคัญของศาลรัฐธรรมนูญเมื่อเปรียบเทียบกับศาลอื่น ๆ ได้ ความจำเป็นในการจัดลำดับความสำคัญของศาลต่างๆ เป็นลายลักษณ์อักษรจึงอาจยังมีใช่เป็นเรื่องเร่งด่วน แต่ในโอกาสต่อไป หากจะเพิ่มบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญในการเข้าไปตรวจสอบคำพิพากษาของศาลอื่น ๆ เพื่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อาจต้องมีการบัญญัติให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในส่วนนี้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3.3.3 คุณสมบัติและการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ¹²⁰

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 204 กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วย ประธานศาลรัฐธรรมนูญคนหนึ่งและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอีกแปดคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภาจากบุคคลดังต่อไปนี้

(1) ผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา ซึ่งได้รับเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับ จำนวนสามคน

(2) ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดซึ่งได้รับเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดโดยวิธีลงคะแนนลับ จำนวนสองคน

(3) ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านนิติศาสตร์อย่างแท้จริงและได้รับเลือกตามมาตรา 206 จำนวนสองคน

(4) ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ หรือสังคมศาสตร์อื่น ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญทางการบริหารราชการแผ่นดินอย่างแท้จริงและได้รับเลือกตามมาตรา 206 จำนวนสองคน

สำหรับการสรรหาและการเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรา 204 (3) และ (4) แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 206 กำหนดให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

คณะกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคณะหนึ่ง ประกอบด้วยประธานศาลฎีกา ประธานศาลปกครองสูงสุด ประธานสภาผู้แทนราษฎร ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร และประธานองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญซึ่งเลือกกันเองให้เหลือหนึ่งคน เป็นกรรมการ ทำหน้าที่สรรหาและคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิตามมาตรา 204 (3) และ (4) ให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มีเหตุทำให้ต้องมีการเลือกบุคคลให้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว แล้วให้เสนอรายชื่อผู้ได้รับเลือก

¹²⁰ กฎหมายรัฐธรรมนูญ (น. 449 - 450). เล่มเดิม.

พร้อมความยินยอมของผู้ยื่นต่อประธานวุฒิสภา มติในการคัดเลือกดังกล่าวต้องลงคะแนนโดยเปิดเผยและต้องมีคะแนนไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่

เมื่อประธานวุฒิสภาได้รับรายชื่อผู้ได้รับการคัดเลือกมาแล้ว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 206 (2) กำหนดให้ประธานวุฒิสภาเรียกประชุมวุฒิสภาเพื่อมีมติให้ความเห็นชอบบุคคลผู้ได้รับการคัดเลือกภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับรายชื่อ การลงมติให้ใช้วิธีลงคะแนนลับ ในกรณีที่วุฒิสภาให้ความเห็นชอบ ให้ประธานวุฒิสภานำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งต่อไป

ในกรณีที่วุฒิสภาไม่เห็นชอบในรายชื่อใด ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ให้ส่งรายชื่อนั้นกลับไปยังคณะกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญพร้อมด้วยเหตุผลเพื่อให้ดำเนินการสรรหาใหม่ หากคณะกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่เห็นด้วยกับวุฒิสภาและมีมติยืนยันตามมติเดิมด้วยคะแนนเอกฉันท์ ให้ส่งรายชื่อนั้นให้ประธานวุฒิสภานำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งต่อไป แต่ถ้ามติที่ยืนยันตามมติเดิมไม่เป็นเอกฉันท์ ให้เริ่มกระบวนการสรรหาใหม่ ซึ่งต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มิเหตุให้ต้องดำเนินการดังกล่าว

3.3.4 อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยคดีรัฐธรรมนูญ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 9 ประการ¹²¹ คือ

1) การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมาย และร่างข้อบังคับการประชุมของฝ่ายนิติบัญญัติก่อนที่จะประกาศใช้บังคับมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

(1) การพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ¹²²

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีสถานะที่แตกต่างจากพระราชบัญญัติทั่วไป กล่าวคือ ก่อนที่จะนำร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย รัฐธรรมนูญกำหนดเป็นบทบังคับว่าต้องส่งร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญก่อน¹²³

¹²¹ จาก 10 ปี ศาลรัฐธรรมนูญไทย :สู่ทศวรรษใหม่ของนิติรัฐไทย (น. 46 - 47), โดย สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2551, กรุงเทพฯ: บริษัท พี.เพรส จำกัด.

¹²² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 141.

¹²³ 10 ปี ศาลรัฐธรรมนูญไทย :สู่ทศวรรษใหม่ของนิติรัฐไทย (น. 48). เล่มเดิม.

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มี 9 ฉบับ คือ

1. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา

2. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง

3. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง

4. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ

5. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

6. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

7. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน

8. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

9. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน

(2) การพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติ¹²⁴

ร่างพระราชบัญญัติใดที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย หรือร่างพระราชบัญญัติใดที่รัฐสภาลงมติยืนยันและก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำร่างพระราชบัญญัตินี้ขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายอีกครั้งหนึ่ง¹²⁵ ถ้า

1) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกันมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภาเห็นว่าร่างพระราชบัญญัตินี้มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ หรือกระบวนกรตรากฎหมายไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ให้เสนอความเห็นต่อ ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา หรือประธานรัฐสภา แล้วแต่กรณี แล้วให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับความเห็นดังกล่าวส่งความเห็นนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยและแจ้งให้นายกรัฐมนตรีทราบโดยไม่มีชักช้า

¹²⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 154.

¹²⁵ จาก ระบบศาลรัฐธรรมนูญไทย : ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ โดยเปรียบเทียบกับระบบศาลรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศส และเยอรมนี (รายงานผลการวิจัย) (น. 133 - 134), โดย อิศระ นิธิศัพท์ประกาศ, 2546, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

2) นายกรัฐมนตรีเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้หรือกระบวนการตรากฎหมายไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ให้ส่งความเห็นเช่นนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย และแจ้งให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานวุฒิสภาทราบโดยไม่ชักช้า

ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ และข้อความดังกล่าวเป็นสาระสำคัญ ให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันตกไปทั้งฉบับ

ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้แต่ไม่เป็นสาระสำคัญ ให้เฉพาะข้อความที่ขัดหรือแย้งนั้นเป็นอันตกไปร่างพระราชบัญญัติฉบับนั้นยังสามารถประกาศใช้บังคับได้¹²⁶

(3) การพิจารณาวินิจฉัยร่างข้อบังคับการประชุมของฝ่ายนิติบัญญัติไม่ให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ¹²⁷

ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ร่างข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา และร่างข้อบังคับการประชุมรัฐสภา ซึ่งได้ให้ความเห็นชอบแล้ว แต่ยังมีได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาว่า มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือไม่ โดยผู้มีสิทธิเข้าชื่อเสนอได้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา จำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของแต่ละสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกัน จำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของทั้งสองสภา ในกรณียื่นเรื่องเสนอให้พิจารณาร่างข้อบังคับการประชุมรัฐสภา

(4) การพิจารณาวินิจฉัยร่างพระราชบัญญัติว่ามีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้หรือไม่¹²⁸

รัฐธรรมนูญได้กำหนดกระบวนการตราพระราชบัญญัติว่าต้องเริ่มต้นเสนอให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาก่อน เมื่อสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบแล้วจึงเสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นต่อไปยังวุฒิสภาเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ อย่างไรก็ดี ในขั้นตอนนี้หากวุฒิสภาไม่เห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนราษฎรถือว่าวุฒิสภาได้ยับยั้งร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ก่อนและต้องส่งกลับคืนให้สภาผู้แทนราษฎร หรือหากวุฒิสภาแก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัตินั้น แต่สภาผู้แทนราษฎรไม่

¹²⁶ 10 ปี ศาลรัฐธรรมนูญไทย : ผู้ทศวรรษใหม่ของนิติรัฐไทย (น. 49). เล่มเดิม.

¹²⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 155.

¹²⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 149.

เห็นด้วยกับการแก้ไข และต่อมาได้มีการตั้งคณะกรรมการร่วมกันเพื่อพิจารณาแล้ว แต่สภาใด สภาหนึ่งไม่เห็นชอบด้วยกับร่างของคณะกรรมการร่วมกัน ในกรณีเช่นนี้ถือว่ามีการยับยั้งร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ก่อน และระหว่างที่มีการยับยั้งร่างพระราชบัญญัตินี้ สภาผู้แทนราษฎรจะยกขึ้นพิจารณาใหม่ได้ต่อเมื่อระยะเวลา 180 วันได้ล่วงพ้นไปแล้ว (เว้นแต่จะเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรอายกขึ้นพิจารณาใหม่ได้ทันที) ดังนั้น ในระหว่างที่มีการยับยั้งร่างพระราชบัญญัติไว้ รัฐธรรมนูญมาตรา 149 ห้ามมิให้คณะรัฐมนตรี หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสนอร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ตามที่บัญญัติไว้¹²⁹

ในกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติที่เสนอหรือส่งให้พิจารณานั้น เป็นร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภาส่งร่างพระราชบัญญัตินี้คืนให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าเป็นร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ ให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันตกไป¹³⁰

อนึ่ง การห้ามมิให้เสนอร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ ให้นำมาบังคับใช้กับการเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญด้วยโดยอนุโลม

2) การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ประกาศใช้บังคับแล้วมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

กรณีที่พระราชบัญญัติได้ประกาศใช้บังคับแล้ว หากต่อมาปรากฏว่าบทบัญญัติของกฎหมายนั้นมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้มีการควบคุมกฎหมายที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้วมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญโดยกำหนดให้มีช่องทางการเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยได้ 4 กรณี¹³¹ คือ

¹²⁹ 10 ปี ศาลรัฐธรรมนูญไทย: คู่ทศวรรษใหม่ของนิติรัฐไทย (น. 50 - 51). เล่มเดิม.

¹³⁰ ระบบศาลรัฐธรรมนูญไทย : ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับ โครงสร้างและอำนาจหน้าที่ โดยเปรียบเทียบกับระบบศาลรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศส และเยอรมนี (น. 118). เล่มเดิม.

¹³¹ 10 ปี ศาลรัฐธรรมนูญไทย: คู่ทศวรรษใหม่ของนิติรัฐไทย (น. 51 - 52). เล่มเดิม.

(1) การพิจารณาวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก่คดีขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่¹³²

การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก่คดีตามรัฐธรรมนูญมาตรา 211 ต้องเป็นกรณีที่มีคดีเกิดขึ้นในศาลก่อน ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในศาลยุติธรรม ศาลปกครอง หรือศาลทหาร หรือศาลอื่น และไม่ว่าคดีจะอยู่ระหว่างการพิจารณาในชั้นศาลใดก็ตาม หากศาลเห็นเองหรือคู่ความ (โจทก์ - จำเลย หรือผู้ฟ้อง - ผู้ถูกฟ้อง) ในคดีนั้นโต้แย้งว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก่คดีนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญและยังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับบทบัญญัตินั้น ให้ศาลส่งความเห็นดังกล่าวไปให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้น ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ (ในกรณีนี้ศาลสามารถพิจารณาต่อไปได้แต่ต้องรอการพิจารณาคดีไว้เป็นการชั่วคราวจนกว่าจะมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ)¹³³

บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยนี้ หมายถึงกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติซึ่งตราขึ้นโดยองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติหรือรัฐสภา หรือกฎหมายที่ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติ เช่น พระราชกำหนดที่ได้รับการพิจารณาอนุมัติจากรัฐสภาแล้ว เป็นต้น

(2) การพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามที่ผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นผู้เสนอ¹³⁴

การควบคุมกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญโดยผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นผู้เสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 245¹³⁵ ไม่จำเป็นต้องเป็นคดีในศาลก่อน เหมือนกับกรณีตาม (1) การเสนอเรื่องเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยโดยผู้ตรวจการแผ่นดิน โดยหลักการแล้วเป็นกรณีที่มีผู้ร้องเรียนต่อผู้ตรวจการแผ่นดินก่อน เว้นแต่เป็นกรณีที่ผู้ตรวจการแผ่นดินเห็นว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีผลกระทบต่อความเสียหายของประชาชน

¹³² ระบบศาลรัฐธรรมนูญไทย : ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับ โครงสร้างและอำนาจหน้าที่โดยเปรียบเทียบกับระบบศาลรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศส และเยอรมนี (น. 134 - 137). เล่มเดิม.

¹³³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 211.

¹³⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 245.

¹³⁵ ระบบศาลรัฐธรรมนูญไทย : ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับ โครงสร้างและอำนาจหน้าที่โดยเปรียบเทียบกับระบบศาลรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศส และเยอรมนี (น. 122 - 124). เล่มเดิม.

ส่วนรวม หรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ ผู้ตรวจการแผ่นดินอาจพิจารณาและเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาได้โดยไม่จำเป็นต้องมีการร้องเรียน¹³⁶

สำหรับบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ผู้ตรวจการแผ่นดินจะเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณานั้น มีความหมายเดียวกับบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ตาม (1) ซึ่งหมายถึง กฎหมายในระดับพระราชบัญญัติซึ่งตราขึ้น โดยองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติหรือรัฐสภา หรือกฎหมายที่ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติ เช่น พระราชกำหนดที่ได้รับการพิจารณาอนุมัติจากรัฐสภาแล้ว เป็นต้น

(3) การพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นผู้เสนอ¹³⁷

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่เสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณี que เห็นชอบตามที่ผู้ร้องเรียนว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดกระทบต่อสิทธิมนุษยชนและมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรก ที่บัญญัติให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ในการเสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

สำหรับบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจะเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณานั้น มีความหมายเช่นเดียวกับที่ได้กล่าวมาแล้วตาม (1) และ (2) กล่าวคือเป็นกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติซึ่งตราขึ้น โดยองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติหรือรัฐสภา หรือกฎหมายที่ใช้บังคับเช่นพระราชบัญญัติ เช่น พระราชกำหนดที่ได้รับการพิจารณาอนุมัติจากรัฐสภาแล้ว เป็นต้น

(4) การพิจารณาวินิจฉัยคำร้องของบุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพเพื่อมีคำวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่¹³⁸

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่บัญญัติให้บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ แต่ต้องเป็นกรณีที่ไม้อาจใช้สิทธิโดยวิธีการอื่นได้แล้ว สำหรับรายละเอียด

¹³⁶ 10 ปี ศาลรัฐธรรมนูญไทย: คู่ทศวรรษใหม่ของนิติรัฐไทย (น. 52 - 53). เล่มเดิม.

¹³⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 257.

¹³⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 212.

เกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการยื่นคำร้องให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ¹³⁹

อย่างไรก็ดี ในระหว่างที่ยังไม่ได้มีการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญมาใช้บังคับ รัฐธรรมนูญได้กำหนดบทเฉพาะกาลให้ศาลรัฐธรรมนูญออกเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัยได้ แต่ทั้งนี้ต้องตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งปี นับแต่วันที่ 24 สิงหาคม 2550 ซึ่งเป็นวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2550

ปัจจุบันศาลรัฐธรรมนูญได้ออก “ข้อกำหนดฯ” มาใช้บังคับแล้ว ซึ่งตามข้อกำหนดฯ ข้อ 21 และข้อ 22 บัญญัติว่า

“ข้อ 21 บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อมีคำวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้

การใช้สิทธิตามวรรคหนึ่งต้องเป็นกรณีที่ไม้อาจใช้สิทธิโดยวิธีการอื่นได้แล้ว ทั้งนี้ ตามมาตรา 211 มาตรา 245 (1) และมาตรา 257 วรรคหนึ่ง (1) ของรัฐธรรมนูญ”

“ข้อ 22 การยื่นคำร้องของบุคคลตามข้อ 21 นอกจากต้องดำเนินการตาม ข้อ 18 แล้ว ให้ระบุมเหตุที่ไม้อาจใช้สิทธิโดยวิธีการอื่นได้แล้วด้วย”

การใช้สิทธิของบุคคลในการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ต้องเป็นกรณีที่ไม้อาจใช้สิทธิโดยวิธีการอื่นได้แล้ว หมายความว่า หากบุคคลใดสามารถใช้สิทธิทางศาลตาม (1) หรือสามารถใช้สิทธิโดยการร้องเรียนต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน ตาม (2) หรือสามารถใช้สิทธิโดยการร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตาม (3) ได้ บุคคลนั้นจะต้องใช้สิทธิตามช่องทางนั้นก่อน นอกจากว่าไม่สามารถใช้สิทธิตามช่องทางนั้นได้แล้ว จึงจะมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ

3) การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของเงื่อนไขการตราพระราชกำหนดมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ¹⁴⁰

การตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัตินั้นรัฐธรรมนูญได้กำหนดเงื่อนไขไว้¹⁴¹ ดังนี้

¹³⁹ 10 ปี ศาลรัฐธรรมนูญไทย: สู่ทศวรรษใหม่ของนิติรัฐไทย (น. 54). เล่มเดิม.

¹⁴⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 184.

¹⁴¹ 10 ปี ศาลรัฐธรรมนูญไทย: สู่ทศวรรษใหม่ของนิติรัฐไทย (น. 59). เล่มเดิม.

(1) トラขึ้นเพื่อประโยชน์ในอันที่จะรักษาความปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือป้องปัดภัยพิบัติสาธารณะ

(2) การตราพระราชกำหนดตาม (1) ให้กระทำได้เฉพาะเมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นว่า เป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนอันมิอาจจะหลีกเลี่ยงได้

เมื่อพระราชกำหนดมีผลใช้บังคับแล้ว คณะรัฐมนตรีจะต้องเสนอพระราชกำหนดนั้นต่อ รัฐสภา เพื่อให้รัฐสภาพิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติพระราชบัญญัตินั้นต่อไป และในระหว่างที่สภา ผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภายังไม่ได้อนุมัติพระราชกำหนดนั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิก วุฒิสภานับจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภามีสิทธิ เข้าชื่อเสนอความเห็นต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกว่าพระราชกำหนดนั้นไม่เป็นไปตาม เงื่อนไข (1) และ (2) และให้ประธานแห่งสภานั้นส่งความเห็นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณา วินิจฉัย

4) การวินิจฉัยว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการ กระทำการ ใดเพื่อให้ตนมีส่วนโดยตรงหรือโดยอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่าย หรือไม่¹⁴²

รัฐธรรมนูญกำหนดมาตรการเพื่อตรวจสอบกระบวนการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ งบประมาณรายจ่ายประจำปี ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม และร่าง พระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่าย ว่ามีการเสนอการแปรญัตติ หรือการกระทำด้วยประการ ใด ๆ ที่มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการ มีส่วนไม่ว่าโดยทางตรง หรือทางอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่ายหรือไม่ โดยให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิก วุฒิสภา มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา เสนอ ความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณา และหากศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการมีส่วนไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมในการใช้งบประมาณ รายจ่าย จะทำให้การเสนอ การแปรญัตติหรือการกระทำดังกล่าวสิ้นผลไป

5) การวินิจฉัยปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างรัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญที่มีใช้ศาลตั้งแต่สององค์กรขึ้นไป¹⁴³

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้ “องค์กรตาม รัฐธรรมนูญ” มี 2 ประเภท¹⁴⁴ ดังนี้

¹⁴² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 168.

¹⁴³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 214.

¹⁴⁴ 10 ปี ศาลรัฐธรรมนูญไทย: สู่ศวรรษใหม่ของนิติรัฐไทย (น. 60). เล่มเดิม.

(1) องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ มี 4 องค์กร คือ คณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน

(2) องค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ มี 3 องค์กร คือ องค์กรอัยการ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ที่จะเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยได้นั้น ต้องเป็นปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างรัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และต้องเป็นความขัดแย้งระหว่างองค์กรต่าง ๆ ตั้งแต่สององค์กรขึ้นไปเท่านั้น มิใช่กรณีการมีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรใดองค์กรหนึ่งว่ามีอำนาจกระทำการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือไม่

สำหรับปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างรัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญ กับศาล ไม่ว่าจะเป็นศาลปกครอง หรือศาลยุติธรรม ให้ศาลปกครองหรือศาลยุติธรรมมีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยแล้วแต่กรณี

6) การวินิจฉัยมติหรือข้อบังคับของพรรคการเมือง การพิจารณาอุทธรณ์ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการวินิจฉัยกรณีบุคคลหรือพรรคการเมืองใช้สิทธิและเสรีภาพในทางการเมืองโดยมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

(1) การวินิจฉัยมติหรือข้อบังคับของพรรคการเมืองว่าขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญหรือขัดหรือแย้งต่อหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือไม่¹⁴⁵

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรรมการบริหารของพรรคการเมือง หรือสมาชิกพรรคการเมืองมีสิทธิเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยมติหรือข้อบังคับของพรรคการเมืองว่าขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญหรือไม่ อันเป็นการคุ้มครองสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองซึ่งต้องปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้แทนปวงชนชาวไทยเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทยเหนือประโยชน์ของพรรคการเมืองที่ตนสังกัดอยู่ สำหรับการพิจารณาวินิจฉัยว่ามติหรือข้อบังคับของพรรคการเมืองขัดหรือแย้งต่อหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือไม่นั้นเป็นการคุ้มครองสมาชิกพรรคการเมืองและประชาชนโดยทั่วไป ทั้งนี้ เนื่องจากพรรคการเมืองเป็นสถาบันทางการเมืองที่สำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น

¹⁴⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 65.

การดำเนินกิจการของพรรคการเมือง หรือการกำหนดข้อบังคับของพรรคการเมืองจึงต้องไม่ขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข¹⁴⁶

(2) การพิจารณาอุทธรณ์ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พรรคการเมืองมีมติให้พ้นจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง¹⁴⁷

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ถูกพรรคการเมืองมีมติให้พ้นจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง (ซึ่งมีผลให้ต้องสิ้นสุดการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วย) มีสิทธิอุทธรณ์ต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อคัดค้านว่ามติของพรรคการเมืองดังกล่าวขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จึงถือว่าเป็นการคุ้มครองสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้แทนปวงชนชาวไทย

(3) การพิจารณาวินิจฉัยกรณีบุคคลหรือพรรคการเมืองใช้สิทธิและเสรีภาพในทางการเมืองโดยมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญ¹⁴⁸

ผู้ที่ทราบว่าบุคคลใดหรือพรรคการเมืองใดกระทำการเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มีสิทธิเสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงและยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำเช่นนี้ หรืออาจสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าว

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 237 ได้กำหนดมาตรการเพื่อปกป้องคุ้มครองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งตลอดจนหัวหน้าพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหารของพรรคการเมืองที่มีส่วนรู้เห็นหรือปล่อยให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งกระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา หรือระเบียบหรือประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง และให้ถือว่าบุคคลหรือพรรคการเมืองนั้นกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

¹⁴⁶ 10 ปี ศาลรัฐธรรมนูญไทย: คู่ทศวรรษใหม่ของนิติรัฐไทย (น. 61). เล่มเดิม.

¹⁴⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 106 (7).

¹⁴⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 237.

7) การวินิจฉัยสมาชิกภาพหรือคุณสมบัติของสมาชิกรัฐสภา รัฐมนตรี และกรรมการ
การเลือกตั้ง

(1) การวินิจฉัยสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา¹⁴⁹

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดเหตุที่สมาชิกภาพของ
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดลง ดังต่อไปนี้

1) ลาออก¹⁵⁰

2) ขาดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร¹⁵¹

3) มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร¹⁵²

4) กระทำการอันเป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์¹⁵³

5) ลาออกจากพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก หรือพรรคการเมืองที่ตนเป็น
สมาชิกมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสามในสี่ของที่ประชุมร่วมของคณะกรรมการบริหารของ
พรรคการเมืองและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองนั้น ให้พ้นจากการเป็นสมาชิก
ของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก ในกรณีเช่นนี้ ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันที่ลาออก
หรือพรรคการเมืองมีมติ เว้นแต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นได้อุทธรณ์ต่อศาลรัฐธรรมนูญภายใน
สามสิบวันนับแต่วันที่พรรคการเมืองมีมติคัดค้านว่ามติดังกล่าวจะขัดต่อสถานะและการปฏิบัติ
หน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญนี้ ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติดังกล่าวมิได้
มีลักษณะตามอุทธรณ์ ให้ถือว่าสมาชิกภาพสิ้นสุดลงนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย แต่ถ้าศาล
รัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติดังกล่าวมีลักษณะตามอุทธรณ์สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นอาจเข้าเป็น
สมาชิกของพรรคการเมืองอื่นได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย¹⁵⁴

6) ขาดจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่ง
ยุบพรรคการเมืองที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นเป็นสมาชิกและไม่อาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรค

¹⁴⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 91.

¹⁵⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 106 (3).

¹⁵¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 101.

¹⁵² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 102.

¹⁵³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 265, 266.

¹⁵⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 106 (7).

การเมืองอื่นได้ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่ง ในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันถัดจากวันที่ครบกำหนดหกสิบวันนั้น¹⁵⁵

7) ขาดประชุมเกินจำนวนหนึ่งในสี่ของจำนวนวันประชุมในสมัยประชุมที่มีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยยี่สิบวัน โดยไม่ได้รับอนุญาตจากประธานสภาผู้แทนราษฎร¹⁵⁶

8) ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก แม้จะมีการรอกการลงโทษ เว้นแต่เป็นการรอกการลงโทษในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาท¹⁵⁷

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดเหตุที่สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาคณใดคนหนึ่งสิ้นสุดลงดังต่อไปนี้

1) ลาออก¹⁵⁸

2) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือมีสิทธิได้รับการเสนอชื่อเพื่อเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา¹⁵⁹

3) เป็นรัฐมนตรี เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่น หรือเป็นผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญหรือกระทำการอันเป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์¹⁶⁰

4) ขาดประชุมเกินจำนวนหนึ่งในสี่ของจำนวนวันประชุมในสมัยประชุมที่มีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยยี่สิบวัน โดยไม่ได้รับอนุญาตจากประธานวุฒิสภา¹⁶¹

5) ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก แม้จะมีการรอกการลงโทษ เว้นแต่เป็นการรอกการลงโทษในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาท¹⁶²

ในกรณีดังกล่าวข้างต้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิก และให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องส่งคำร้องนั้นไปยังศาล

¹⁵⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 106 (8).

¹⁵⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 106 (10).

¹⁵⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 106 (11).

¹⁵⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 119 (3).

¹⁵⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 115.

¹⁶⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 116 265 และ 266.

¹⁶¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 119 (7).

¹⁶² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 119 (8).

รัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกผู้นั้นสิ้นสุดลงหรือไม่ หรือคณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นว่า สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาคณใดคนหนึ่งสิ้นสุดลงเพราะเหตุดังกล่าว ให้ส่งเรื่องไปยังประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกและให้ประธานแห่งสภานั้นส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย

(2) การวินิจฉัยว่าความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงหรือไม่¹⁶³

ในกรณีที่ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว¹⁶⁴ เพราะเหตุดังต่อไปนี้

1) ลาออก¹⁶⁵

2) ต้องคำพิพากษาให้จำคุก แม้คดีนั้นจะยังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอการลงโทษ เว้นแต่เป็นกรณีที่คดียังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอการลงโทษในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาท¹⁶⁶

3) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี¹⁶⁷

4) กระทำการอันเป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ หรือกระทำการต้องห้ามในการเป็นหุ้นส่วน หรือผู้ถือหุ้น หรือคงไว้ซึ่งความเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น หรือคงไว้ซึ่งความเป็นหุ้นส่วน หรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท¹⁶⁸

5) ความเป็นรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรีสิ้นสุดลงในกรณีที่นายกรัฐมนตรีดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินกว่าแปดปี¹⁶⁹

ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภากำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกว่าความเป็นรัฐมนตรีของรัฐมนตรีคนหนึ่งคนใดสิ้นสุดลงหรือไม่ และให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องส่งคำร้องนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย และให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้ด้วยเช่นเดียวกับข้อ (1)

¹⁶³ ระบบศาลรัฐธรรมนูญไทย : ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างและอำนาจหน้าที่โดยเปรียบเทียบกับระบบศาลรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศส และเยอรมนี (น. 127 - 130). เล่มเดิม.

¹⁶⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 182.

¹⁶⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 182 (2).

¹⁶⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 182 (3).

¹⁶⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 174.

¹⁶⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 267 268 และ 269.

¹⁶⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 171.

(3) การวินิจฉัยว่ากรรมการการเลือกตั้งคนใดขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามหรือไม่¹⁷⁰

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกัน มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภาว่ากรรมการการเลือกตั้งคนใดคนหนึ่งขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้าม หรือกระทำการอันต้องห้ามตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดตามมาตรา 230 และให้ประธานรัฐสภาส่งคำร้องนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญภายในสามวันนับแต่วันที่รับคำร้องเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

การขาดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม หรือการกระทำการอันต้องห้ามของกรรมการการเลือกตั้งซึ่งเป็นเหตุให้ต้องพ้นจากตำแหน่งมีดังนี้¹⁷¹

- 1) กรรมการการเลือกตั้งต้องมีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์
- 2) กรรมการการเลือกตั้งต้องสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
- 3) ขาดคุณสมบัติและมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 205 (1) (4) (5) และ (6)
- 4) ไม่เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ตรวจการแผ่นดิน กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน หรือกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- 5) ไม่เป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ
- 6) ไม่เป็นพนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือไม่เป็นกรรมการหรือที่ปรึกษาของรัฐวิสาหกิจหรือของหน่วยงานของรัฐ
- 7) ไม่ดำรงตำแหน่งใดในห้างหุ้นส่วน บริษัท หรือองค์การที่ดำเนินธุรกิจโดยมุ่งหากผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน หรือเป็นลูกจ้างของบุคคลใด
- 8) ไม่ประกอบวิชาชีพอิสระอื่นใด

8) การวินิจฉัยหนังสือสนธิสัญญาใดต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาก่อนหรือไม่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่บัญญัติให้อำนาจกับศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาวินิจฉัยกรณีที่มีปัญหาว่าหนังสือสัญญาใดที่ฝ่ายบริหารทำความตกลงกับนานาประเทศหรือกับองค์การระหว่างประเทศ ต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาก่อนหรือไม่¹⁷² ซึ่งหนังสือสัญญาดังกล่าว ได้แก่

- 1) หนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย

¹⁷⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 233.

¹⁷¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 207 และ 230.

¹⁷² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 190.

2) หนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงเขตพื้นที่นอกอาณาเขตซึ่งประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตยหรือมีเขตอำนาจตามหนังสือสัญญาหรือตามกฎหมายระหว่างประเทศ

3) หนังสือสัญญาที่จะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามหนังสือสัญญา

4) หนังสือสัญญาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศอย่างกว้างขวาง

5) หนังสือสัญญาที่มีผลผูกพันด้านการค้า การลงทุน หรืองบประมาณของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกัน มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา หากเห็นว่าหนังสือสัญญาใดเป็นหนังสือสัญญาที่จะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาก่อน ให้เสนอต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา หรือประธานรัฐสภา แล้วแต่กรณี แล้วให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับความเห็นดังกล่าวส่งความเห็นนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยชี้ขาดว่า หนังสือสัญญาดังกล่าวต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาหรือไม่

9) อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550

อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มี 8 ประการ¹⁷³ ดังนี้

(1) การวินิจฉัยชี้ขาดคำสั่งของนายทะเบียนพรรคการเมืองที่ไม่รับจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมือง¹⁷⁴

ผู้ยื่นจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองที่ไม่เห็นด้วยกับคำสั่งไม่รับจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองของนายทะเบียน อาจยื่นคำร้องคัดค้านคำสั่งของนายทะเบียนต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้งคำสั่งดังกล่าว

(2) การวินิจฉัยชี้ขาดคำสั่งของนายทะเบียนพรรคการเมืองที่ไม่รับจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงนโยบายพรรคการเมือง ข้อบังคับพรรคการเมือง การเปลี่ยนแปลงชื่อ อาชีพ ที่อยู่และลายมือชื่อของกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ได้จดทะเบียนไว้กับนายทะเบียนพรรคการเมือง หรือการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดในหนังสือแจ้งการจัดตั้งสาขาพรรคการเมือง¹⁷⁵

¹⁷³ 10 ปี ศาลรัฐธรรมนูญไทย : คู่ทศวรรษใหม่ของนิติรัฐไทย (น. 68 - 69). เล่มเดิม.

¹⁷⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 13 และ 14.

¹⁷⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 41.

หัวหน้าพรรคการเมืองที่ไม่เห็นด้วยกับคำสั่งของนายทะเบียนที่ไม่รับจดทะเบียนการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมี 3 กรณี คือ กรณีแรก การขอเปลี่ยนแปลงนโยบายพรรคการเมืองหรือข้อบังคับพรรคการเมือง กรณีที่สองการขอเปลี่ยนแปลงชื่อ อาชีพ ที่อยู่ และลายมือชื่อของกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ได้จดทะเบียนไว้กับนายทะเบียน และกรณีที่สาม การขอเปลี่ยนแปลงรายละเอียดในหนังสือแจ้งการจัดตั้งสาขาพรรคการเมือง ในกรณีเช่นนี้ หัวหน้าพรรคการเมืองดังกล่าวอาจยื่นคำร้องคัดค้านคำสั่งของนายทะเบียนต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้งคำสั่งไม่รับจดทะเบียนการเปลี่ยนแปลงนั้น

(3) การวินิจฉัยว่ามติหรือข้อบังคับพรรคการเมืองขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญหรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข¹⁷⁶

สมาชิกพรรคการเมืองซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรรมการบริหารพรรคการเมืองจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนกรรมการบริหารพรรคการเมือง หรือสมาชิกพรรคการเมือง จำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยคนเห็นวามติหรือข้อบังคับในเรื่องใดของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกอยู่นั้นขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ หรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีสิทธิร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย

นอกจากนี้ มติหรือข้อบังคับพรรคการเมืองซึ่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 33 ถือว่าเป็นมติหรือข้อบังคับที่ขัดหรือแย้งต่อหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยยังหมายถึง ข้อบังคับพรรคการเมืองที่มีข้อกำหนดให้ดำเนินการทางวินัยหรือจรรยาบรรณ โดยมีได้เปิดโอกาสให้ผู้ถูกดำเนินการทางวินัยหรือจรรยาบรรณมีโอกาสรู้ข้อกล่าวหาและแก้ข้อกล่าวหาได้ตามสมควร หรือข้อบังคับพรรคการเมืองที่มีข้อกำหนดให้มีการดำเนินการเพื่อให้สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพ้นจากสมาชิกภาพของพรรคการเมือง เพราะเหตุที่สมาชิกผู้นั้นลงมติหรือไม่ลงมติในสภาผู้แทนราษฎรหรือในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา หรือกรณีอื่นใดตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญในการวินิจฉัยมติหรือข้อบังคับพรรคการเมืองที่ขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ หรือขัดหรือแย้งกับ

¹⁷⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 33.

หลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 33 นี้ เป็นบทบัญญัติที่ขยายรายละเอียดของอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 65 ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในข้างต้น

(4) การวินิจฉัยชี้ขาดสมาชิกภาพของสมาชิกพรรคการเมืองที่ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร¹⁷⁷

การสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกพรรคการเมืองที่ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเนื่องจากพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกมีมติให้ออกตามข้อบังคับพรรคการเมืองเพราะกระทำผิดวินัยหรือจรรยาบรรณอย่างร้ายแรง หรือมีเหตุร้ายแรงอื่นตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 20 (4) สมาชิกผู้นั้นมีสิทธิอุทธรณ์ต่อศาลรัฐธรรมนูญภายในสามสิบวันนับแต่วันที่พรรคการเมืองมีมติ เพื่อคัดค้านว่ามติดังกล่าวขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ หรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งการอุทธรณ์ดังกล่าวให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญในการวินิจฉัยชี้ขาดสมาชิกภาพของสมาชิกพรรคการเมืองที่ดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 20 นี้ เป็นบทบัญญัติที่ขยายรายละเอียดของอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 106 (7) ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

(5) การวินิจฉัยให้หัวหน้าพรรคการเมือง คณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง หรือกรรมการบริหารพรรคการเมือง ระวังหรือจัดการแก้ไขการกระทำใด ๆ อันเป็นการฝ่าฝืนนโยบายพรรคการเมืองหรือข้อบังคับพรรคการเมือง หรือให้หัวหน้าพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหารพรรคการเมืองทั้งคณะหรือบางคนออกจากตำแหน่ง¹⁷⁸

เมื่อปรากฏว่าหัวหน้าพรรคการเมือง คณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง หรือกรรมการบริหารพรรคการเมือง จัดให้พรรคการเมืองกระทำการใด ๆ ฝ่าฝืนนโยบายพรรคการเมืองหรือข้อบังคับพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง

¹⁷⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 20 (4).

¹⁷⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 31.

พ.ศ. 2550 มาตรา 31 กำหนดให้นายทะเบียนมีอำนาจเตือนเป็นหนังสือให้หัวหน้าพรรคการเมือง คณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง หรือกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้น ระงับหรือจัดการ แก้ไขการกระทำนั้นภายในระยะเวลาที่นายทะเบียนกำหนด

ถ้าหัวหน้าพรรคการเมือง คณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง หรือกรรมการบริหาร พรรคการเมือง ไม่ปฏิบัติตามคำเตือนของนายทะเบียน นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของ คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจยื่นคำร้องเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ระงับหรือจัดการ แก้ไขการกระทำดังกล่าวหรือให้หัวหน้าพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหารพรรคการเมืองทั้งคณะ หรือบางคนออกจากตำแหน่งได้ ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้หัวหน้าพรรคการเมืองหรือ กรรมการบริหารพรรคการเมืองทั้งคณะหรือบางคนออกจากตำแหน่ง ผู้ผู้นั้นไม่มีสิทธิเป็น กรรมการบริหารพรรคการเมืองอีก เว้นแต่จะพ้นกำหนดสองปีนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่ง

(6) การวินิจฉัยเกี่ยวกับการสิ้นสุดสภาพความเป็นพรรคการเมือง¹⁷⁹

พรรคการเมืองย่อมสิ้นสุดสภาพความเป็นพรรคการเมืองด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้

1) ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่นายทะเบียนพรรคการเมืองรับจดทะเบียนจัดตั้ง พรรคการเมืองใด แต่ปรากฏว่าพรรคการเมืองนั้นไม่ดำเนินการรับสมัครสมาชิกให้มีจำนวนไม่น้อย กว่าห้าพันคน ซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีที่อยู่ในแต่ละภาคตามบัญชีรายชื่อภาคและ จังหวัดที่นายทะเบียนประกาศกำหนด และมีสาขาพรรคการเมืองอย่างน้อยภาคละหนึ่งสาขา

2) ไม่ส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้ง ทั่วไปสองครั้งติดต่อกัน หรือเป็นเวลาเปิดปีติดต่อกัน สุดแต่ระยะเวลาใดจะยาวกว่ากัน

3) มีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึงห้าพันคน เป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปี

4) ไม่มีการเรียกประชุมใหญ่พรรคการเมือง หรือไม่มีการดำเนินกิจกรรมใด ทางการเมือง เป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปี โดยมีได้มีเหตุผลอันสมควรอันจะอ้างได้ตามกฎหมาย

เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียนหรือเมื่อมีผู้ยื่นคำร้องต่อนายทะเบียนว่ามีเหตุดังกล่าว ให้นายทะเบียนดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริง ถ้าเห็นว่ามีเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นกับพรรคการเมืองใด จริงให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศในราชกิจจานุเบกษา ว่าพรรคการเมืองนั้นสิ้นสุดสภาพความเป็นพรรคการเมือง

ในกรณีที่หัวหน้าพรรคการเมืองที่ถูกประกาศว่าสิ้นสุดสภาพ เห็นว่าการประกาศของนาย ทะเบียนไม่เป็นไปตามเหตุของการสิ้นสุดสภาพความเป็นพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 91 หัวหน้าพรรคการเมืองหรือ

¹⁷⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 91.

กรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้น อาจยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้มีคำสั่งเลิกการประกาศได้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

มิให้นำความในมาตรา 91 นี้มาใช้บังคับกับกรณีที่พรรคการเมืองมีสมาชิกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(7) การวินิจฉัยยุบพรรคการเมือง¹⁸⁰

การพิจารณาวินิจฉัยยุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 สามารถแยกได้เป็น 2 กรณี¹⁸¹ คือ กรณีเกี่ยวกับการบริหารจัดการของพรรคการเมือง ตามมาตรา 93 และกรณีเกี่ยวกับการกระทำของพรรคการเมืองที่มีผลกระทบต่อพรรคหรือความมั่นคงของรัฐ ตามมาตรา 94

เหตุผลของการยุบพรรคการเมืองซึ่งต้องมีการร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยยุบพรรคการเมืองกรณีการบริหารจัดการของพรรคการเมือง ตามมาตรา 93 มี 3 กรณี¹⁸²

กรณีแรก คือ กรณีที่พรรคการเมืองมีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง แต่พรรคการเมืองนั้นยังมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่

กรณีที่สอง คือ กรณีที่พรรคการเมืองใดไม่จัดทำรายงานการดำเนินงานกิจการของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาแจ้งให้นายทะเบียนทราบ

กรณีที่สาม คือ กรณีที่พรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนพรรคการเมืองให้ถูกต้องตามความเป็นจริงยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง

เหตุของการยุบพรรคการเมืองซึ่งต้องมีการร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยยุบพรรคการเมืองกรณีการกระทำของพรรคการเมืองมีผลกระทบต่อพรรคและ ความมั่นคงของรัฐตามมาตรา 94 มีดังนี้¹⁸³

1) กระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือกระทำการตามที่รัฐธรรมนูญให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจโดยวิธีการดังกล่าว

¹⁸⁰ ระบบศาลรัฐธรรมนูญไทย : ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับ โครงสร้างและอำนาจหน้าที่โดยเปรียบเทียบกับระบบศาลรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศส และเยอรมนี (น. 150 - 152). เล่มเดิม.

¹⁸¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 93 และ 94.

¹⁸² 10 ปี ศาลรัฐธรรมนูญไทย : สูทศวรรษใหม่ของนิติรัฐไทย (น. 74). เล่มเดิม.

¹⁸³ 10 ปี ศาลรัฐธรรมนูญไทย : สูทศวรรษใหม่ของนิติรัฐไทย (น. 74 - 75). เล่มเดิม.

2) มาตรการอันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา หรือระเบียบ หรือประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริต และเที่ยงธรรม

3) มาตรการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ

4) มาตรการอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร หรือขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือ

5) พรรคการเมืองรับบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยโดยการเกิดหรือผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติซึ่งได้สัญชาติไทยมาแล้วน้อยกว่าห้าปีเข้าเป็นสมาชิกหรือดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรคการเมือง หรือยอมให้กระทำกรอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ของพรรคการเมือง หรือพรรคการเมือง กรรมการบริหารพรรคการเมือง ผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง หรือเจ้าหน้าที่ของพรรคการเมือง ช่วยเหลือหรือสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือผู้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภาเพื่อให้ได้รับเลือกตั้งหรือได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา ทั้งนี้ ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม หรือพรรคการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองรับบริจาคเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดอันอาจคำนวณเป็นเงินได้ โดยรู้หรือควรจะรู้ว่าได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีแหล่งที่มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือพรรคการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองรับบริจาคจากผู้ใดเพื่อทำการหรือสนับสนุนการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือมาตรการอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือมาตรการอันเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ หรือพรรคการเมืองรับบริจาคเพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมืองจากบุคคล องค์กร หรือนิติบุคคลตามที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 บัญญัติห้ามไว้หรือตามที่กำหนดในประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง¹⁸⁴ หรือพรรคการเมืองหรือผู้ใดสมคบ รู้เห็นเป็นใจ หรือสนับสนุนให้บุคคลใดดำเนินการใด เพื่อให้บุคคลอื่นหรือคณะกรรมการการเลือกตั้งหลงเชื่อหรือเข้าใจว่าพรรคการเมืองอื่น หรือบุคคลใดกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 โดยปราศจากมูลความจริง¹⁸⁵

¹⁸⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 69.

¹⁸⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 104.

เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียน หรือเมื่อนายทะเบียนได้รับแจ้งจากคณะกรรมการบริหาร
พรรคการเมืองและได้ตรวจสอบแล้วเห็นว่าพรรคการเมืองใดกระทำการตามมาตรา 94 ให้นาย
ทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการเลือกตั้งแจ้งต่ออัยการสูงสุด พร้อมด้วยหลักฐาน
เมื่ออัยการสูงสุดได้รับแจ้งให้พิจารณาเรื่องดังกล่าวให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับ
แจ้ง ถ้าอัยการสูงสุดเห็นสมควร ก็ให้ยื่นคำร้องเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมือง
ดังกล่าว ถ้าอัยการสูงสุดไม่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้นายทะเบียนตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะ
หนึ่งโดยมีผู้แทนจากนายทะเบียนและผู้แทนจากสำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินการรวบรวม
พยานหลักฐาน แล้วส่งให้อัยการสูงสุดเพื่อยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญต่อไป ในกรณีที่
คณะกรรมการดังกล่าวไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการดำเนินการยื่นคำร้องได้ภายในสามสิบวันนับแต่
วันที่แต่งตั้งคณะกรรมการ ให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการเลือกตั้งมีอำนาจ
ยื่นคำร้องเอง

หากนายทะเบียนเห็นสมควรจะให้ระงับการดำเนินการของพรรคการเมืองซึ่งกระทำ
การตามมาตรา 94 ให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการเลือกตั้งแจ้งต่ออัยการ
สูงสุดขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งระงับการกระทำดังกล่าวของพรรคการเมืองไว้เป็นการชั่วคราว
ก่อนที่ศาลรัฐธรรมนูญจะได้มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้น¹⁸⁶

(8) การวินิจฉัยเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและ
กรรมการบริหารพรรคการเมือง¹⁸⁷

ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งยุบพรรคการเมืองเพราะเหตุอันเนื่องมาจากการฝ่าฝืน
หลักเกณฑ์การใช้จ่ายเงินสนับสนุนพรรคการเมือง หรือเหตุของการยุบพรรคการเมืองโดยศาล
รัฐธรรมนูญ และปรากฏหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าหัวหน้าพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหาร
พรรคการเมืองผู้ใดมีส่วนร่วม รู้เห็น หรือปล่อยปละละเลย หรือทราบถึงการกระทำดังกล่าวแล้ว
มิได้ยับยั้ง หรือแก้ไขการกระทำดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของ
หัวหน้าพรรคการเมือง และกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้น มีกำหนดเวลาห้าปีนับแต่วันที่
คำสั่งให้ยุบพรรคการเมือง

10) อำนาจหน้าที่ในการเสนอร่างกฎหมายต่อรัฐสภา

อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญในการเสนอร่างกฎหมายต่อรัฐสภาเป็นอำนาจหน้าที่
ของศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่เกี่ยวกับการพิจารณาวินิจฉัยคดี ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

¹⁸⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 95.

¹⁸⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 98.

พุทธศักราช 2550 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลฎีกา หรือองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ในการเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ร่างพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับการจัดองค์กร และพระราชบัญญัติที่ประธานศาลและประธานองค์กรนั้นเป็นผู้รักษาการ¹⁸⁸ ทั้งนี้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 139 (3) และมาตรา 142 (3)

¹⁸⁸ 10 ปี ศาลรัฐธรรมนูญไทย : ผู้ทศวรรษใหม่ของนิติรัฐไทย (น. 77). เล่มเดิม.